

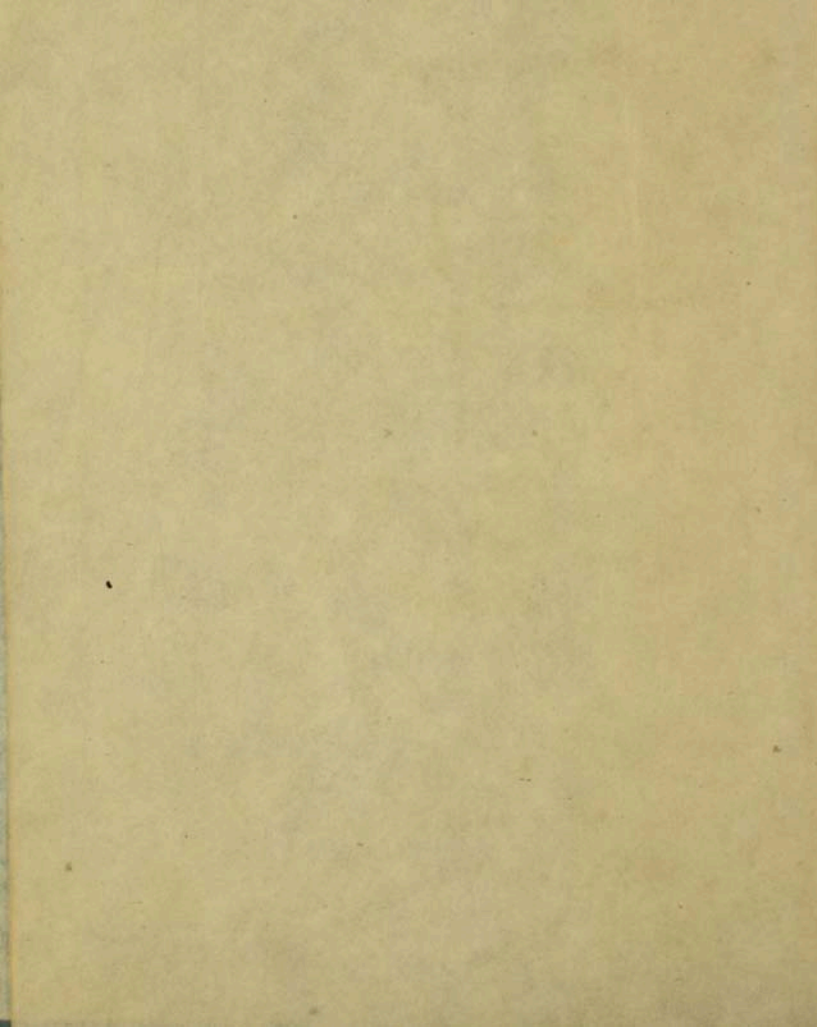
ՍՆՐՈՎՐԷ ՎՆՐԺԱՊԵՏԻ

ՊԵՏԿԵՆԵՆ

ԵՐԳՔԷ

Ի ՄՈՍԿՈՒԷ

1857.

Ե Ր Գ Ք

ՍՆՐՈՎՐԻՆ ԿՆՐԺԱՊԵՏԻ

ՊԵՏԿԵՆԵԱՆ

Ի ԼՈՅՍ ԸՆԹԱՅԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՅԱՄԲ ԱՒԵՏԻՔԱՅ ԽԱԶԵԶԵԱՆՑ

Ի ՄՈՍԿՈՒԱ

Ի տպագրատան Ջեմաբանի Տեաքց Լազարեանց

1857.

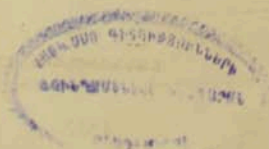
Հոգևոր Կառավարուն Հայոց Ս. Պ. քաղաքը ընթերցելու զուր
երգարան և զնանթախիսնան որք յամանս ինքիսն նորա, և ոչ ինչ
զանեւ ՚ի նստին հակառակ կանանայ ցերութեան, կամ որինայ ուզա
փառ Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց հրամայե ժառանգել ՚ի սպաշարութիւն:

Նախանշամ Հոգևոր Կառավարութեան Հայոց.

Ս. Պ. Բաբայ, Եկեղեցի Աւարտար Եկեղեցւոյ:

1257. և սպաշարան. Թ.Յ.Մ. Մայիսի 22.

Եկեղեցի
830

ՆՈՅՏԻՆ ԳԻՆԻՍԵՆՏԻՆՆԵՐԻՆԵՆՆԵՐ

ՊԵՏԵՂԵՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԻՆԻ ԻՇԻՆՆԵՐՆԵՐԵՆՆԵՐ

ՏԵՆԻՆ ԾՈՒՆԵՆՆԵՐԻ

ԵՒ

ՏԵՆԻՆ ԻՍԿՆԻՆՆԵՐ ԾՈՒՆԵՆՆԵՐԻ

ԼԵՂԵՆՆԵՐ

ԵՂԵՆՆԵՐ ԻՇԻՆՆԵՐԵՆՆԵՐ

ԵՂԵՆՆԵՐԻՆԵՐԻ ԼԵՂԵՆՆԵՐԻՆԵՐԻ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

THE HISTORY OF THE

The history of the...
The first part of the...
The second part of the...
The third part of the...
The fourth part of the...
The fifth part of the...
The sixth part of the...
The seventh part of the...
The eighth part of the...
The ninth part of the...
The tenth part of the...
The eleventh part of the...
The twelfth part of the...
The thirteenth part of the...
The fourteenth part of the...
The fifteenth part of the...
The sixteenth part of the...
The seventeenth part of the...
The eighteenth part of the...
The nineteenth part of the...
The twentieth part of the...
The twenty-first part of the...
The twenty-second part of the...
The twenty-third part of the...
The twenty-fourth part of the...
The twenty-fifth part of the...
The twenty-sixth part of the...
The twenty-seventh part of the...
The twenty-eighth part of the...
The twenty-ninth part of the...
The thirtieth part of the...
The thirty-first part of the...
The thirty-second part of the...
The thirty-third part of the...
The thirty-fourth part of the...
The thirty-fifth part of the...
The thirty-sixth part of the...
The thirty-seventh part of the...
The thirty-eighth part of the...
The thirty-ninth part of the...
The fortieth part of the...
The forty-first part of the...
The forty-second part of the...
The forty-third part of the...
The forty-fourth part of the...
The forty-fifth part of the...
The forty-sixth part of the...
The forty-seventh part of the...
The forty-eighth part of the...
The forty-ninth part of the...
The fiftieth part of the...
The fifty-first part of the...
The fifty-second part of the...
The fifty-third part of the...
The fifty-fourth part of the...
The fifty-fifth part of the...
The fifty-sixth part of the...
The fifty-seventh part of the...
The fifty-eighth part of the...
The fifty-ninth part of the...
The sixtieth part of the...
The sixty-first part of the...
The sixty-second part of the...
The sixty-third part of the...
The sixty-fourth part of the...
The sixty-fifth part of the...
The sixty-sixth part of the...
The sixty-seventh part of the...
The sixty-eighth part of the...
The sixty-ninth part of the...
The seventieth part of the...
The seventy-first part of the...
The seventy-second part of the...
The seventy-third part of the...
The seventy-fourth part of the...
The seventy-fifth part of the...
The seventy-sixth part of the...
The seventy-seventh part of the...
The seventy-eighth part of the...
The seventy-ninth part of the...
The eightieth part of the...
The eighty-first part of the...
The eighty-second part of the...
The eighty-third part of the...
The eighty-fourth part of the...
The eighty-fifth part of the...
The eighty-sixth part of the...
The eighty-seventh part of the...
The eighty-eighth part of the...
The eighty-ninth part of the...
The ninetieth part of the...
The ninety-first part of the...
The ninety-second part of the...
The ninety-third part of the...
The ninety-fourth part of the...
The ninety-fifth part of the...
The ninety-sixth part of the...
The ninety-seventh part of the...
The ninety-eighth part of the...
The ninety-ninth part of the...
The hundredth part of the...

Յամենայն ազգս և ազինս տեսանեմք զղանազան երգս առ զանազան դէպս և հանդէս ողեալ՝ իմա՛ մերթ յուրախականս մերթ՝ ՚ի տրամականս կամ՝ յեղերականս և մերթ՝ ՚ի ներբողականս այլովք հանդէ՛րձ, յորոց ոմանք ըստ պարունակութեան քաղաքական են և ոմանք հոգևոր կամ՝ եկեղեցական: Չէ՛ զուրկ ապաքէ՛ն յայսմ՝ մասին և ազգ մեր, զի յամենայն ժամանակս հանդիսացան յասպարիզի հայոց մատենադրութեան հաշակաւոր երգարանք, որք ազլի ազղի նուագօք իւրեանց ձօխացուցին զգրականութիւն ազղիս թօրգոմայ:

Մի յականաւոր երգարանիցս էր այն՝ Աերօրէ Տէր Պետրոսեան Պատկանեան Սոստանդնուպօլսեցի երևեալ յութուտասաներորդ դարու, որոջ քաղցրաձայն նուազերգութիւնք հաշակ հարին զանուն նորա՝ ՚ի Պօլիս, յԵստրախան, ՚ի Վրաստան, ՚ի Վլադլար և ՚ի նոր Ղախիձեան, յորս ցայսօր լին անլուլի արձագանք այնոցիկ երգոց, որք այնչափ քաղցրացան ՚ի քիմն համազգեսաց շայկազանց, զի շանցանեն՝ զողջես ՚ի յիշատակեալ քաղաքսն անդ, մանաւանդ ՚ի Ղոր Ղախիձեան՝ իրախունք կամ՝ ինձոյք և կամ հացկերոյթ ինչ հանդիսաւոր, ուր ո՛չ հնչեսցին տազք սորա ՚ի շրթունս քաղցրաձայն երգեցկաց ՚ի լուր

Հանդիսականին. երիտասարդ կամ պատանի այն ինչ
զուարթացիալ 'ի զինուոյ իսկ և իսկ տայ երգել կամ
ինքնին առնու. յերգ զմի 'ի տաղից անտի և ողջոյն
բազմականն կրթեալ յունկեղբու թխն զմայլի և զուար-
ձանայ միօրինակ որպէս ընդ քաղցրաւաչ Հնչումն
երգեցիկն նոյնպէս և ընդ նուազն ներգաշնակ: Կ ձայն
երգոց ստեպ զուարձանան 'ի դարնան և յամբայնի
զաշտօրեայք և վայրք զաւարազեղք և անտառք և
պարտեղք՝ ուր յաճախեն մարդիկ 'ի գրօսանա և մե-
ձակայ լերինք և ձորք յարձադանս իւրեանց ձայնա-
կից լինին 'ի Հեռուստ: Կնողից ասել զի զուարձա-
սէր մանկտանն ընդ յարկաւ իւրով կամ 'ի բացի ընդ
երեկս և 'ի տունջեան երգէ: 'ի լուր գերգատանին
կամ յանձին գրօսանա և յամենայն զպրօցս հօգեորս
'ի մեկնիլ աշակերտաց 'ի տունս 'ի միջօրէի և ընդ երեկս
յեա Տէրունական աղօթից, զոր ասենն հետեւար եր-
գեն և զամնա յերգոց ասաի Կակոյն երգքս այսպիկն ոչ
'ի խումբս աշխարհայնոց և եթ եղեն զուարձալի, այլ
որ առաւելն է ախորժեկի դտան և 'ի տաճարի Տեա-
ռին 'ի լսելի Կստուծոյ և հրեշտակաց վերերգեալ
և այնպէս երգարանս (եթէ ոչ ծանր թուիցի բանս
ոմանց) անցեալ զասեցաւ 'ի պարս բազմերջանիկ հարց
եկեղեցոյս Հայաստանեայց, որք հրաշագիծ երգոց
Շարակնոցի և այլոց հոգելից եկեղեցական նուազեր-
զութեանց եղեն անմուսնայի հեղինակք:

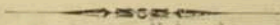
Այլ աւանդ, զի ցարդ ոչ ումեք 'ի համազ-
գեաց եղև վոյթ 'ի լոյս ածել զգովանի երկասիրու-
թխն սորին *), մինչ յայլ աղինս սոյնօրինակ վա-

*) 'ի Կորունս անմեք յերգոց ասաի սպարեցան յերգարանի (Կուս-
տանի) 'ի լոյս ածելոյ 'ի Ս. Պետերբուրգ 'ի 1857 ամի. բոլոց ոչ
անսպարտ. այլ կէս մի աղծառեալ սխալանք և կէս մի՝ թեքի, զոր
աղերեւ անցեն ընթերցողք 'ի բազմաակն զոյն ընդ այսմ:

տակը յամախակի տարադրութեամբ տարածին և յաւելեանան յողջի. այլ միայն պահպանեալ մնային՝ ի շրթման աղղիս և՛ ի ձեռագիրս, յորս արդէն սպրդեալ էին յանհնուտ դրչաց և՛ ի համբակաց՝ ոչ սակաւ վրիպակք, որով և խնատքն ՚ի յորով սեղիս այլոյլեալ, որք թէ այսպէս մնային այլ ևս անփոյթ՝ յանցանել ժամանակաց անշուշտ անհետանային ՚ի տրտա և աղաղայից հասանէին հազիւ հասուածովք և եթ կամ և այն ոչ ։ Ահա այս ինչ շարժառիթ եղև ինձ խմբագրել զպատսիկ երգս՝ զբաւէտ գործածականս և զընտիրս ՚ի բազմոց և՛ ի լոյս ընծայել ՚ի վայելս հայրենակցաց. բայց ՚ի ձեռնարկութեանս յայսմիկ ընդատաջ ել ինձ զժուարութիւն ոչ վոքր. նախ՝ զի ոչ գոյր ՚ի միջի ինքնածեռագիր գրուած հեղինակին, այլ որպէս վերագոյն ասացաւ երգքն պարունակէին միայն ՚ի խեղսթխւր և յաղաւաղ դրչագիրս, որք բաց ՚ի բազմապատիկ սխալանոց և այլոյլութեանց էին բազմք յոյժ թերի, յորս ոչ միայն բառք և բանք այլև ողջոյն տողք և տունք իսկ պահասէին զլխովին, ուր ՚ի սկիզբն, ուր ՚ի մէջն և այլուր ՚ի վախճանի ։ Այր աղաղաւ պէտս եղև բազում գրչագիր օրինակաց առ ՚ի լցուցանել զմիջ թերութիւնն ՚ի միւսոյն, զորս մեծաւ տաժանմամբ ՚ի ձեռս բերեալ՝ յետ զգուշաւոր բազդատութեան ընդ միմեանս՝ փոյթ կալայ ինտանլ իմն մաքրել ՚ի վրիպակաց, յապաւել զաւերորդն և լցուցանել զթերինն՝ ուչ եղեալ հարազատ ընծայել ըստ կարի զվատասիկ հեղինակին. իսկ յսկանոյ սխալանս ինչ, որք թէ երևեացին՝ ա՛յն ունիմ հանդիպել ներազանութեան բարեմիս ընթերցանելաց ։

Վ ըստարանութիւն երգոցս կարգեցի առ ընթերխարսքանչիւրոց զաւանձին ծանօթութիւնս, որք կ-

բևոր էին յոյժ վասն ընթերցողաց: Աւր ուրեք բանք
աննարկէին 'ի սուրբ գիրս ոչ աւելորդ վարկաց յայնց
տեղեաց դնել վկայութիւնս ստորև կամ 'ի վերոյ:
Յաւելի 'ի վերջն կոյս զորիչ ցանկ, որ ցուցանէ
թէ ո՞ր երգ յո՞րում ժամանակի և ո՞ւր երդեալ իցէ:
Ամ էր ինձ ընդ այտցիկ երգոց յարել և գքանի մի
արժանի յիշատակաց տապանագիրս գրեալս 'ի Աե-
րօբէէ նոյնպէս Մաաջարանի աստ առաջի առնել
զստորագրութիւն վարուց արժանագով երգարանիս
հանդերձ կենդանագիր պատկերաւ նորին, այլ որպէս
առաջինն նոյնպէս և վերջինն առ այժմն ոչ յաջո-
ղեցաւ: Բայց քաջայոյս եմ, զի թէ բարեմիտ վեր-
ծանողք սիրով ընկալցին այսքանս՝ յերկրորդում
տպագրութեանն ոչ զանց արարից և զայնոքիւք, զու-
ցէ յայնժամ և զոմանս յերգոց նորին մտրթացոյց
հանել յերևան 'ի վայելումն համազդեաց:

ԵՐԳՔ

ՍԵՐՕՐԷՆՆ ԳՆԵՐԺԵՊԵՏԻՆ

Ե

Նորագոյն ի Զննանքն Վրէիսի:

- Ընտանեմատ և անտահման կղանակաւ յղացելոյդ,
 օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր:
- Աքան շէլի օրինակաւ ՚ի կոյս մօրէս Տնեցելոյդ,
 օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր:
- Ի Առայեկոյ գուշակելոյդ և մեմնուել մանկացելոյդ:
- Ի Ին ի լէհէմ յանշաք պլի ՚ի իշխան հովիւ մեզ
 յայանելոյդ. օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր:
- Ի սամկական դատոց հովուաց ընդ զըս երկնից
 փաստարելոյդ. օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր:
- Նախապատոււմ անտանողաց՝ բանից պսօր կատարելոյդ:
- Մինչ շե Տնեալ քո ՚ի կուսէս՝ յալրաս երկրի
 հռչակելոյդ. օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր:
- Օտարմամբ լուսոյ՝ աստեղ նարոյ՝ մեզ արբայելց
 յայանեցելոյդ՝ օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր, օր:
- Ոսկի կողբուկ պատարագօք՝ երկրպագեալ պաշտանցելոյդ:

Նորաց ներգաշնակաւ օր ՚ի Տնունդն Քրիստոսի ասացեալ ՚ի դիմաց Տրամօրն՝ իբր երգ օրօրոյի առ որդին Յիսուս. Հայելով ՚ի կարգ ժամանակագրութեան այս անգրանիկ և յերգս երգարմին. Յ՛կեղեցիս Հայաստանեայց ՚ի կերակես, յատարս ամենց նոյնպէս ՚ի ամնի Տնուկան Քրիստոսի՝ երգի ՚ի սկիզբն պատարագին իբրև մեղեղի փոխանակ Յայ- յորի՛ նախնայի. երբեմն զինի Քրիստոս զարարելն և յատաջ քան զասելն սարկաագի երկնայի և հասարակ յարմար. որպէս սովորութիւն և յեկեղեցիս Հայաստանեայց՝ առ շինդ հասելոյ զժամերգութիւնն ասել զմեղեղի կամ զերգինչ՝ մինչ շէ սարսեալ իցե քահանայն զխորհուրդ պատարագին լիս և երբեմն յատարս սրբոյ պատարագին յերանել ժողովրդեան յեկեղեցոյ:

Նոստր աս Աթենքանէիւն կոչան:

1. Ըարձունա երկնից՝ յարեւեր ուղղեալ,
 Թանձրարարոյ լուստարոյ՝ մեծ անոյ բարձրացեալ,
 Ընկարակն ուղղածիր՝ շրջան բարբեալ,
 Շուրջ զարօք զօրք երկնից՝ դասադաս պարեալ,
 Չքնաղ տեսարան՝ մեծ հանդիսարան,
 Սեղ Սիանի մանկանցս՝ նոր Աշեսարան,
 Երդեցիկք քաղցրաձայնք՝ ընդէր լուեալ կայք,
 Նուազաց Արօրէից՝ լիութի համաձայնք:
1. Սեղրան շրջանին՝ աթոռ կառուցեալ,
 Սերամբարձ սեամբ լուսոյ՝ կամար առձեղեւի,
 Վատակերոյ կենդանեաց՝ զաթոռոյ կացեալ,
 Հոյք ամենայն վերնոյ՝ անոյ ներկայացեալ,
 Չքնաղ տեսարան՝ մեծ հանդիսարան,
 Սեղ Սիանի մանկանցս՝ նոր Աշեսարան,
 Երդեցիկք քաղցրաձայնք՝ ընդէր լուեալ կայք,
 Նուազաց Վարօրէից՝ լիութի համաձայնք:
1. Լուսակերտ զահչոս մեծ զշուրջ բազմեալ,
 Սպեղնաթիւսամբ զեղջին՝ չքնաղ պանծաղեալ,
 Նմանատարոյ յեակս՝ չէ զք տակզձեալ,
 Սամ յապան ճնանիւ՝ ուրք հանդերձեալ,
 Չքնաղ տեսարան՝ մեծ հանդիսարան,
 Սեղ Սիանի մանկանցս՝ նոր Աշեսարան,
 Երդեցիկք քաղցրաձայնք՝ ընդէր լուեալ կայք,
 Նուազաց Արօրէից՝ լիութի համաձայնք:
- Օղիտաթ թաղահոհոյն՝ արեգակն ծանցեալ,
 Եւ ընոյ դարձարարոյ՝ լուսին նոր ճնեալ.

Մօրբրակոց բնակոց՝ զի բեաւ ցորացեալ,
Եւ համակ սասեղաց՝ անդէն զու մարեալ,
Չքնաղ տեսարան՝ մեծ հանդիսարան,
Մեզ Սիմնի մանկանցս՝ նոր Բեւտարան,
Արդեցիկք քաղցրաձայնք՝ ընդէր լեալ կայք,
Նուազաց Վրովրէից՝ լերուք համաձայնք:

Ի զիրիս Տիրուհոյն՝ մանուկ սարագլեալ,
Ըստուածօրգի Փրկիչէ՝ Ախուս անուանեալ,
Յաջէ նորա երկինք համայն սասանեալ,
Թեւապրող անմարմնոց՝ սո՛րբ սո՛րբ Տէր կռչեալ,*
Չքնաղ տեսարան՝ մեծ հանդիսարան,
Մեզ Սիմնի մանկանցս՝ նոր Բեւտարան,
Արդեցիկք քաղցրաձայնք՝ ընդէր լեալ կայք,
Նուազաց Արովրէից՝ լերուք համաձայնք:

Այսուրս կերակելից և ասնից երգեն զայս՝ ՚ի տեղի
Բօրէի Եւսեբիոսի (չոր սովորաբար ՚ի բանիւ վա-
րագուրի ասեն բարձրաձայն) յորժամ՝ բացեալ վարացոյց
խորանին՝ պատարագիչն թափօրի անցանէ ինկարկելով ՚ի
մէջ ժողովրդեան, և բազում անգամ՝ զկնի սարաման պա-
տարագին:

*) Գրքը Եւսեբիոսի ԳԼ 6 համար 2 և 3.

Գ.

Նորագոյն սուրբ Կոտայի:

Սարկեաց ծառովն նշանեցաւ սու խառնակաւ,
Երկնահաս անդխով ցուցար սու հասիրաւ.
Փայտիւ կենաց՝ ձայնիւ՝ հողւոյն շնորհիւ,
Երբայցրդին վերադռէր բնաւից,
Նոյն սեամբ լուսոյ՝ փայլեալ սու խորայելիս.
Ի ծովահն բձ ցուոյն Մովսիսի,
Ի բաղկարարձ հրաշն՝ ի մարտի,
Ընաղօս արեւ, անապառ պարզեւ, նիշ սեռակնաձեւ.
Յոյս յարատեւ, Քառաթեւ. (կրկնել պարտեւ)
Ընաղօս արեւ, անապառ պարզեւ, նիշ սեռակնաձեւ.
Յոյս յարատեւ, քառաթեւ:

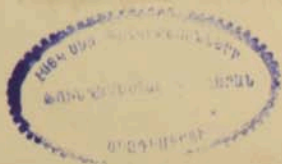
Ընապրակելի զէն հրալի,
Գրանն Եղիւնայ բանալի,
Համազանց քառակուսի,
Սահան հովանի,
Պարխոյ ամբութեան,
Գրոշմ՝ զբայութեան.
Սուրբ և անմահ հրօրին,
Պաղպաճունք ոսկի.
Գահնք Տէրունի,
Աստք արքայենի սքանչելի:

Ըն Հօրն Լաակից,
Հողւոյն Փառակից.
Երբեակ միութեան Համազոյակից,
Ըն Բանն և յԱրդին,
Հաննրբ Միածին՝ մտաց անքնին.

Յանեղ ճոցածին, յիշեալն 'ի Էօրէ առ Աճածին .
'Ի մօրէ անձին, հրաշխք կուսածին,
Ըստ ամենյնի յանշարչարն 'ի կենաց փայտղ բեւեռն ին .
Յարբայն փառօք 'ի յաթուգ բազմեալն,
Ոսկեհօռ զարդուք զարդարեալ,
Յանմահ փեսայն բեւ առադաստեալն .
Յաղթող նշանաւ փառաւորեալն,
Ընբարբառ մաղթանօք միշտ բարեխօսեալ :

Օ այս ներգաշնակաւոր նուազ առ կենդանարար սուրբ
խաչն երգեն նոյնպէս յեկեղեցիս յանմահ պատարագին ըստ
սեղւոյն պատշաճի, մանաւանդ յաւուրս տանից սրբոյ խաչի :

Կրօն
830

Դ

Երբ յարեմբեան Վրէստի:

Յայդուն միաշարածին,

Իւղարեբն ըրաղին,

Ի գերեզման հասնին,

Ինկել զՏէրունեան մարմին.

Ըհա՛ ձայն աւետեաց սուրբ հրեշտակաց,

Ըւետիս ձեզ և ամենայն հաւատացեւոց,

Վրիստս յարեաւ 'ի մեռելոց:

Գարձան Ղուարեալն եկին,

Սե՛ծ աւետիս մատուցին,

Եւթէ յարեաւ կենդանին,

Հրեշտակք յայնի բարբառին.

Ըհա՛ ձայն աւետեաց սուրբ հրեշտակաց,

Ըւետիս ձեզ և ամենայն հաւատացեւոց,

Վրիստս յարեաւ 'ի մեռելոց:

Պետրոս, Յովհանն Կիրելին,

Ի գերեզման փութային,

Օկտուն ըկ գասնին,

Վանդի չէր անդ կենդանին.

Ըհա՛ ձայն աւետեաց սուրբ հրեշտակաց,

Ըւետիս ձեզ և ամենայն հաւատացեւոց,

Վրիստս յարեաւ 'ի մեռելոց:

Մինչդեռ նոքա գասնային,

Լոյր Մարիամ ցաւոցին,

Տեանէ զՅիսուս Միածին,

Ի տեսիլ սարսիղգրանին.

Ըհա՛ ձայն աւետեաց սուրբ հրեշտակաց,

Աւետիս ձեզ և ամենայն հաւատացելոց,
Քրիստոս յարեաւ 'ի մեռելոց:

Տէրն սակր մի ըսք ով կին,
Ես եմ սրբին Միածին,
Ե՛րթ և սրտմեա՛ս Պետրոսին,
Տեղե՛ղ զիս 'ի Պալիլիա լերին.
Ահա ձայն աւետեաց սուրբ հրեշտակաց,
Աւետիս ձեզ և ամենայն հաւատացելոց,
Քրիստոս յարեաւ 'ի մեռելոց:

Այս յոյժ հասարակեալ է յեկեղեցիս և յաճախ գործածական յեկեղեցական երգոց ստախ: Կ' գատիի յառօր Յարութեան Տեան, նոյնպէս յառօրս կիրակեկոց 'ի վերջ սրբոյ պատարագին մինչ ժողովուրդն համբուրեալ զԱւետարանն մեկնի յեկեղեցոյ երգի քաղցր եղանակաւ 'ի զմայլումն նոյին: Այր սակս ոչ սակաւք 'ի ժողովրդոց, որք սիրող և ցանկացող են հոգեւոր երգոց՝ ոչ կարելով զանց առնել զպնտիկ կան մեան տակաւին անդէն 'ի տաճարի ձգեալ 'ի լուր և յակճիտս երգոյն մինչև 'ի սպառ աւարտեցի այն:

Ե

Երբ 'ի յարտ-իկանն Վերջապահէ:

Լալով Մարիամ յետս դարձեալ,
Օխեր ցանկալի զՏէրն տեսեալ,
Եւ պարտիզարան զնա կարծեալ,
Յորմի, զթով եղև հարցեալ:
Աին դու՛ զի՞ լաս, կին՝ դու՛ զի՞ լաս.
Օխ՞ լաս, կամ ընդէր հտռաչես,
Մի լար ցառօք՝ մի ողբար, ես եմ
Խաչեալ, թաղեալ և յարուցեալ:

Մի մերձենար՝ շեւ եմ ելեալ,
Երթ յԱռաքեալն՝ որք են ընտրեալ.
Պատմեա՛ զինէն՝ առ Հայր երթալ,
Յիմ և 'ի ձեր Հայր համբատնալ,
Աին՝ արդ մի լար, կին՝ արդ մի լար.
Փոխեաց 'ի բերկրանա, և ցնծու՛. ես եմ
Մահուամբ խնով՝ լուծիչ մահու:

Ջ

Երբ յարս-լինան Քրիստոսի:

Լուսարեւոյն դան 'ի գերեզման,
Լսեն զձայն սուրբ յարութեան,
Լցեալ սիրով Եստուածական,
Եւ աշակերտան անդրէն փութան,

Եւեախ ձեզ, աւեախ ձեզ, Տէր մեր յարեալ,
Քանզի չէր անդ, և հրեշտակք բարձր քարոզին
Քրիստոս յարեալ 'ի Կեանքոց:

Խրախուսեալ նոցա ընդ այն,
Եւ Եւսքեալն ճեպով փութան,

.

Եւեախ ձեզ, աւեախ ձեզ, Տէր մեր յարեալ,
Քանզի չէր անդ, և հրեշտակք բարձր քարոզին
Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց:

.

Չվարչամակն և զկտուան,
Պատնեն անդ 'ի մարմնոյն ունայն.
Եւեախ ձեզ, աւեախ ձեզ, Տէր մեր յարեալ,
Քանզի չէր անդ, և հրեշտակք բարձր քարոզին
Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց: *

*) Բաց յերեւալ թերութեանց 'ի մշան' ստո 'ի վերջն պակասն ևս
երեք տուրք, զորս ոչ մարթոսոց 'ի ձեռս բերել:

Է

Երբ յարութեան Վրէժարարի:

Օր շարաթուս նսեմանայ,
Պիշեբազարն արդ ցորանայ,
Յայց կըցուք սուրբ զերեզմանին
Տեսցուք զխնորդ մեզ այդանայ,
Յուշ լիցի բանն մահուան թաղման,
Յեա եռօրեայն և յարութեան:

Ահա սախի սուրբ զերեզման,
Չխնորդ լի շաշխն շարժման,
Ո՞վ է Չուարթունն, որ առ վիժին.
Չի՞ վառ վառի ըստ փայլական,
Յուշ լիցի բանն մահուան թաղման,
Յեա եռօրեայն և յարութեան:

Տեսե՛ք զզօրս որք կարդեցան.
Որպէս յահէ սասանեցան,
Վահճ պահասպան Տեառն էին.
Ըստ մեռելոց անձնչական,
Յիշեցուք արդ զբանն թաղման.
Յեա եռօրեայն և զյարութեան:

Չայնէ հրեշտակն ձայն բերկրութեան,
Մեզ աւետէ զբան յարութեան.
Եւ հրաւիրէ ՚ի տես շիրմին,
Յնչ մնալ մեզ յերկրացութեան.
Չաւաստի էր բանն մահուան,
Չաւաստի և ձայն յարութեան:

Ըստ Օւուարթնոյն վերադարձցուք,
Եւ զաշակերտան բերկրեացուք,
Յարեաւ Արդիդ Տէր մեր Յիսուս .
Սեճ աւետիս մօրն մատուցուք,
Ղշմարիտ է տեսիլս և ձայն .
Ղշմարիտ և բանս յարութեան :

Արդէս զայս նոյնպէս և զերկոսին նախընթաց երգան
տաացեալ ՚ի Յարութիւնն Քրիստոսի երգեն երբեմն յետ
ասելոյ շքեղօրէն զարարեալսն կամ զնորոգեալսն Տէրն
(եթէ չիցէ աւարտեալ պատարագին՝ զիւր խորհուրդ) և
երբեմն զինի աւարտան պատարագին ըստ նմանութեան նա-
խայիշտակելոցն երգոց :

Ը

Խրախացիք յաւետ հրճուանօք բերկրեալդ 'ի կանայս : Որ դժուարընակ զաստիարակաւ խաչին վարժեալ կրթեցար, որդւոյ քո կցորդութեամբ, միասեակն ժամկալութեամբ՝ կրելով զերաշխեղ վշտաց ճնկցելոյդ 'ի քէն տեառն . մշտաւարչարն մեռելութեամբ անձնատուր ասթով խարուկեալ : Իբրև զորով անարատ քահանայական նուիրմամբ 'ի վերայ սիրոյ սեղանոյդ մատար՝ ասրարոյս և ստեղծիտակ զեղմարարձ մարտի պատարաց : 'Ի ճղնաւորական վարս ողջակիցեալ, քան թէ 'ի որոյ հանդէս խոյխոյեալ : Նարեկացի 'ի դոյլեառ Ածածնի . Գաւառի Իմ'նոյ :

'Ի լուսոյ միշտ ծագման և բղխմանն անձառ .
 Սարրա աթոռ և սամար,
 Երաւի ոչ բաւն՝ իմասանոց կաճառ .
 Սուրբ կոյս կենաց մեր պատճառ,
 Իսկ մինչ դու՝ տացես ինձ՝ խուն ինչ զհանձմոր,
 Սոնդ՝ հիւսից քեզ նոր ձառ,
 Սեպուհ Սրբուհի՝ ընդ իս հաճեաց ունիլ սխմարտեայն՝
 մի զանթիպատեայ՝ բան համակրութեան՝ մի
 հակակրութեան :
 Պարունակ՝ սուրբ հողւոյն՝ համբաւ շնորհաց,
 Եւայ՝ առիթ՝ նոր փառաց
 Պարագիր՝ սուրբ սիրով և սրախ վերաց
 Եղեմ՝ բերրի ծառ կենաց՝
 Պարփակիլ անորտունջ՝ անղոյղ սլաքաց,
 Եթնեակ սրեալ սուսերաց * ,

*) Եւ ընդ քո խկ անձն անցցէ սուր, զի յայտնեցեն 'ի բողմաց սրտոց խորհուրդք : Եւ. Ղու. ԳԼ. 2 հմբ 33 :

Արկինք եօթնարիեան հաճեաց ընդ իս ունիլ
սխմպատեայն՝

մի զանթիպատեայն՝ բան համակրութեան՝ մի
հակակրութեան :

Եստուած է՝ մարդացեալ և քո Ս՛րածին,
Բակերա սլրկեալն՝ ՚ի փայտին.

Ենդէն անդ՝ ճանաչող՝ զիղջ և դարձ սրտին,
Բահ նոր բաց աջայ հինին.

Եսելով ընդ իս իցես ՚ի դրախտին,
Բարունն՝ յոյս այնց՝ որք դարձցին.

Բենամայր սբ կոյս՝ հաճեաց ընդ իս ունիլ սխմպատեայն՝
մի զանթիպատեայն. բան համակրուէ մի հակակրուէ :

Տիրաճնիդ՝ ոչ միայն տուայտանք որդւոյ,
Օճան յաւերման ցաւոյ.

Տայ նասււ՝ հնոց հըոյ՝ միշտ բորբոքելոյ,
Օգոտո այս բան խաչելոյ.

Տես մայր իմ՝ զՅովհաննէս՝ ահա որդի քո,
ՄՕհան՝ ահա և մայր քո՝

Օրխորդ օրհնեալ հաճեաց ընդ իս ունիլ սխմպատեայն՝
մի զանթիպատեայն՝ բան համակրուէ մի հակակրուէ :

Անաստուն՝ համայնից ՚ի զննարանի,
Բազմեալ ՚ի սուրբ սեղանի,

Արէ մեծ տաղտապանս և զոհ զննանի,
Բնիկ աէրն Խարայէլի,

Աամու իւր կոչելով սուրբ զէլէ էլի.
Բուրկէնն հոտ զմայլելի,

Բուրվառ ոսկեզէն բուրեալ զայդ խունկ զերկնից
բաղձալի.

Եիմ հոտտելի կամելով յարակ հաճիլ ընդ
իս ունիլ սխմպատեայն՝

մի զանթիպատեայն՝ բան համակրութեան մի
հակակրութեան :

Ամառահին մահու անցք՝ որք աստ անցանեն,
զԼյակն համայն սասանեն.

Այլ կրող՝ սցսց անցից՝ ՚ի տեսարանէն,
Ելի՛ էլ թող՝ ինձ առնեն.

Արբայ հայր առգոչէ քանդի ոչ զիտեն,
Էլմնն՝ թէ ան աչք զործեն.

Է մայր անարատ շնորհիւ առատ հաճեաց ընդիս
ունիլ սիմպատեայ՝

մի զանթիպատեայն բան համակրութեան մի
հակակրութեան :

Նշմարես՝ զի գոչէ՝ թէ եմ ծարաւի,
Խաղրիւ քացախ տան լեզի.

Նոյնազոյ Բանն շօր՝ արդ ողջակիզի,
Խնկեալ ստաշխամբ հրալի,

Նոյն համակ գրուածոց՝ յանկ ելեալ զաւրի,
Խորհուրդն՝ անդէն կատարի.

Խորան լուսեղէն՝ սրովբէ հողեղէն տացի երանի,
Թէ լեարդ քո սյրի բիւր իսկ երանի՝ զի մայրես Բանի :

Էն անհաս՝ ձայնէ ձայն վերնոց անզնին,
Օփեալ միտք քո տարտամին.

Էութիւնք յոյժ տարբերք ՚ի մի համակրին,
Օնդեալ քննաչ պաշարին,

Էակիցն շօր կամաւ աւանդ զհօղին,
Օիր խոր Ատուածամարդկային.

Ա կրջապէս մաղթեմ ընդ իս հաճեաց ունիլ
սիմպատեայն՝

մի զանթիպատեայն բան համակրութեան մի
հակակրութեան :

Երբ առ ամենեւեալ տիրամայր, Պլիսատաք սորա
բաղձիւսնն յաճախ զանուն հեղինակին ըստ պսամ՝ օրինակի.
Սկզբնատողքն չորիցս յօղեն՝ է - երբէ է. թ. թ. իսկ յետագայ
տողքն երիցս հիւսնն՝ պարզ է. այս ինքն. ՚ի սերօրէ խո-
նարհ ծառայ պատկանեանէ.

Թ

Ա՛ն Ա՛նձնն առքէ կոյս:

Արբոյն սրբոց հաճոյ կամաց.

Արոյ բանին աթոռ փառաց,

Մաքուր կաթամբ տուիչ կենաց.

Նախկին մօր մեր լուծիչ երկանց,

Շուշան հովտաց ծաղիկ զաշտաց.

Յորդոյդ զանձուց ձրից շնորհաց:

Եթեր հրափայլարփի ե լոյս.

Ճաղող լուսոյ սուրբ մայր միշտ կոյս,

Տրտում բնութեանս, միայն դու յոյս.

Ընմահ պողոյն, անցօղ թարմ բոյս:

Տապան Նոյեան, բուրդն Վաթեան.

Ընձառ խորհրդեան, անծիր թարգման:

Բախճան վերնոց, պարճանք ներքնոց,

Պասկ ե թագ, համայն սրբոց,

Բնաիր ծաղկաց, ազատ ՚ի փշոց,

Պատճառ զերճման բիւրուց հոգոց,

Ղուռն աղխեալ, աղբիւր կիբեալ.

Ընհուպ անուսից հնոց նորոց:

Ողորմ ողորմ, արդ կականեմ՝

Ա՛ ճիտ կոյս մօրդ, հետ պաղանեմ,

Բարիս խօսելդ, լալով մաղթեմ.

Ելին որդոյդ՝ ոյր ծառայեմ,

Սուրբ ես տաճար սքանչելի.

Ըրա՛ դրանդ, զիս արժանի:

Ժ

Եւ շոյն Տէրամայրն :

Սեռ արքունեան՝ զուտոր հարազատ,

Եւ շառախղ անդատսպարտ,

Գտայ մեղօք Եստուածամարտ.

Տես զԹութեամբ՝ զողոյս զխարդ,

Մայր Եստուծոյ կոյս անարատ :

Եղեմեան տունկ ծառ հաստարմատ,

Աննաց պողոյն ինքնապատրաստ,

Օխ, որ եղէ՝ սէգ և հպարտ.

Խոնարհեցն մի տար ՚ի դատ,

Եստուածածին կոյս անարատ :

Բենամբարձ մայր՝ արժանապարտ.

Յաչաղկոտիս անձնահարտ,

Լեր զԹութեամբ բարեխրատ.

Օխ մի եղէց անարդահատ,

Մայր Եստուծոյ կոյս անարատ :

Ոգիահարաչ մայր մշտահաչտ.

Օղայրացուկս և կամապաչտ,

Փոխեան ՚ի հեզ և զխւրահաչտ.

Լինել ստոյգ Եստուածապաչտ,

Եստուածածին կոյս անարատ :

Սսմամախառ կոյս՝ թագաղանդ.

Օպղերդըրս անձնանախատ,

Երիացն մնալ հաստատ.

Ի մաղթանս մշտապաղատ,

Մայր Եստուծոյ կոյս անարատ :

Թամբիշ սեպուհ անհամեմատ,

Օագահ հնու թիւն իմ պատժապարտ,

Շրջեալ լինել 'ի սիրտ առատ .

Օր մի եղէց անդ գատապարտ ,

Եստուածածին կոյս անարատ :

Է՛ մայր էին կոյս մայրազարդ .

Օրս զարշիտս՝ որկորտոյաշտ ,

Օանկեալս հոգւով շարին պատանդ .

Սալ շանկանիլ 'ի խորխորատ ,

Մայր Եստուծոյ կոյս անարատ :

Սրբութեան մայր՝ ամենխնատ .

Սալաշութեամբ զանկեալ տապատ ,

Որով զեղեալս յոյժ չարարատ .

Շնորհիւ որդւոյդ՝ արս պատուատ ,

Եստուածածին կոյս անարատ :

Գլխատառք նախընթաց ևստաջիկայ երգոցս յոգեն զանուն երգողին Սեբեօսէ :

ԵՄ

Մ. Լանկուան Բեկեղեցեօք :

Արթունք զուարթունք,
Բանին բանասր ծիծուունք.
Պարնան աեախք,
Վրախաին դոյն զգոյն ծաղկունք.
Եւ քաղցրածաշակք,
Օարմին զանողան մրգունք.
Լըկեմ շնչական,
Բնարեալ աղանեաց ծաղկունք.
Թաշունք թեաաղք.
Ճողով ձեր 'ի ծառ 'ի տունկ.
Մ ժամ գիշերի,
Լըս լուսակարկաջ ասողունք.
Խնկարեր բերանց ծառ,
Օսողկաքաղիկ հուունք.
Պարմեր աերեունք,
Հառ անմահա թեան բուբունք.
Չոյն քաղցրաղուարձք.
Վամբարաղայծառ մանկունք,
Ճսողեալ գնայիք,
Սէջ Բեթղէհեմն մանկունք.
Յիսուս ծնանք,
Նա՛ Վար խայտայիք մանկունք
Շրտուցեալ գնայիք,
Ուրախ ե բերկրեալ մանկունք.
Չիայ Չեզ նանն,
Պարծանք ծնողոց ծնունդք.
Վուրք մանբածառալ,
Ոսահ երկնայնաց թիթուունք,

Սուրբ Աստուծոյ հոգի,
Անորոշ զրկարար ձիւն սանուներ.
Տեսան իջեալ յերկնից՝
Ըստ արձաթափող մանկունդ.
Երկարոս հարցանելու
Ինչ զձեզ արածել զսուսներ:
Փթթեալ փարկենիք.
Քրիստոսի ճոխեալ եղունք:

Վստատար երգչո են ըստ կարի այրուքնեց:

Այս պատուհաս՝ արժանահաս՝ ո՞հ առ մեզ եհաս՝
Օարթիցէ՝ նոր ողբս երգեսցէ՝ հինն Արեմիաս:

Բարեխրատ և արդար Տէր՝ նորոզ զայրացաւ .
Եղին ժանտախտն՝ յետ սակաւուց՝ կրկին զոյացաւ ,
Օգայութեանց՝ որովք մեղաք՝ թիւն լրացաւ .
Ըստ յանցանաց՝ արժանապէս պատիժ հասուցաւ ,
Այս պատուհաս արժանահաս՝ ո՞հ առ մեզ եհաս .
Օարթիցէ՝ նոր ողբս երգեսցէ՝ հինն Արեմիաս:

Ըր հազար ութ հարիւր և չորս՝ օրն նոր տարի .
Մինչ՝ ՚ի տղմուտ Մուխրան՝ ՚ի կարծոյ զայս յայտ աճրի ,
Ըստ եղանակին որպէս էլեւ էլեւո՞ւն * ձայնի .
Անուն խանարհ յօրինողիս՝ դիտողաց յայտնի ,
Այս պատուհաս արժանահաս՝ ո՞հ առ մեզ եհաս .
Օարթիցէ՝ նոր ողբս երգեսցէ՝ հինն Արեմիաս:

Այս երգ առաջին անգամ տպագրեցաւ ՚ի կովկաս լրագրի (տես հմր 26. թուական 1847) տպելոյ ՚ի Տիֆլիս հանդերձ գեղեցիկ և ընդարձակ ծանօթարանութեամբ, զոր ևս Հայր Գարբիէլ Պատկանեան, Ռատի ո՛չ անտեղի վարկանիմ ՚ի լուսարանութիւն երգոյս յառաջ բերել աստէն բառ սոբառ զնախասաց ծանօթութիւնն. ահա այս բանք ևն նորա. « Հօփփէ հօրոսս՝ Տէրիսոյ: Բազար՝ ՚ի շարս մայրաքաղաքացն փոքրիկ, այլ բազմամարդութեամբ ճօն և մեծ, յիշատակօք դասնակակիժ հարուածոց, որովք բազուկ տեսան ծանրացեալ է ՚ի վերայ նորա ՚ի խրատել զնա, հանդիսանայ երևելի: Մի գրգուէր գհազարամեայ հնութիւնս նորա. չէ պիտոյ յուշ ածել զայն, զոր մթերք պատմութեանց շտեմարանեալ ունին. Պատմցից գայն, զոր տակաին յիշեն ծերք ժամանակիս և ընդ որ տակաին շեն ցամաքեալ արոսսուք յաշաց հարց մերոց: Մուր, սով, գերութիւն, մահ և հուր թախառէր սատանդական լեբանց ՚ի լերինս, որովք չբջատիակ պատի քաղաք մեր: Ռատի եղերերգուն մենացեալ յանկիւն ինչ տղմասիգ

*) Էլեւ էլեւ և սուղ ՚ի լեզու Տաճկաց՝ յօրգոր:

չինից Մուխրանայ, գտիրական սրինգ իւր հնչեալ, գառն
արասաւօք համարէր ՚ի ծոց յիշատակաց զաղակէզ իւր քան-
քարտանս: Արձագանք նորա լսելի լինէին ՚ի վանգիւն կնթնոո
ցին և ամալի պրք՝ յորս մաղապօրժ զերծանէր, զոզանջէին
՚ի հանախն նորա: Լուր զինչ ասէր ողբերգարիուն. տես
զխարդ հաշուէ թուէ զհարուածսն հայրենեաց. հայեաց՝ թէ
զխարդ զաղես հարկանէ սրտաուչ կոծ նորա, զոր յօրինէ
՚ի վերայ աւերակաց հերընեալ քաղաքիս: Յարսափելի բար-
կուծիւն տեսան . . . և այլն: Եղբերգութս այս էր սյան-
գուխտ պատանի կեկալ նժոյն հու. թեամբ ՚ի կոստանդնուպօլսոյ
Սերովբէ անուն, որդի Տի պետրոս քահանայի, մականուա-
նեալ Պատկանեանց, որ վասն մանկավարժութեան կոչեցաւ
վարժապետ և ընդ խնամովք ոմանց ազգասիրաց գտեալ զմար-
դասիրութիւն, ամուսնացաւ և եղև ականատես ամենայն ան-
ցից, զորս յողբերգութեան իւրում համառօտարանէ, քան-
զի յերկրորդ տարւոջ զաղթականութեան իւրոյ, սյս է՝ ՚ի
1795 ամի, եկն երկերիւր հազարօք Ազոյ Մահմուտ Խան,
(մականուանեալ Ախտայ Խան, զի ՚ի մանկութենէ էր ներ-
քինացեալ,) և առջնորդութեամբ քաւաթ Խանին մտեալ
՚ի Արաստան, ՚ի սեպ. 13. էառ զքաղաքն Թիֆլիս, և հրով
և սրով և զերութեամբ մաշեաց զընակիչս նորա, և բազում
ուարաւ դարձաւ յԱրցախ՝ ՚ի ձմերոցս: Արքայն Արաց Հե-
րակլ, և որդիք և գտերք նորա, մեծամեծ իշխանք աշխար-
հին և տիկնայք նոցա, և բազմամրոխ բնակիչք քաղաքին,
որք ցիրուցան լեալ էին ՚ի լերինս, և ՚ի յայրս, և ՚ի փա-
պարս և յանձաւս խոտարուս կեանս վարէին. յետ ամսօրեայ
ժամանակաց դարձան ՚ի քաղաք, որրալ զաւերակս նորա և
զխանձոցս ՚ի հրակէզ սպականութենէ թշնամեաց: Այս էր
Գրգոր Գրգորիան, զոր վերջն Պարսկի յաղտից Գրգոր
Կրկնաճիւղ Կրկնաճիւղ, որ և ասի առաջին հարուած: Յարշաւա-
նաց աստի Պարսից, որք ոտնակոխ արարին զգիւղս և զան-
դաստանս, յաղարս վարեցաւ երկիր. արգելան ձեռք մշակաց,
արտորպք մնացին ՚ի բազում տեղիս անգործ, և ուր ուրեք
արկաւ սերմն, անդ երկինք զլացան կաթեղուցանել զցոյ
անձրեաց. եղև երաշտ, և երեք զհեա իւր զսով, դառնացան
կեանք մարդկան, թողին, լքին զհայրենիս իրեանց, և գնա-
ցին տարաղէմ յօտարութիւն ՚ի գիւս չորայեկ հացի. աղքատք
և հարուստք միօրինակ սոխատանջ մաշեցան, լուեաց գու. թ
ճնողաց ստ որդիս, կարկեալ բմբերանեցաւ ողորմութիւն զա-
ւակաց առ մարս. բանութիւն քաղցուն զմարդիկ ստիպեաց
անտես առնել զգորովանօք բնութեան: Այս է, զոր ասէ՝

չառարաց ոչիւ չառարացն, Երկրորդ էր այս 'ի թիւս Հարուածոց. այլ ապականութիւն իւր չէր ինչ նուազ քան զառարացնոցն. զի անդ փախուստ ապրեցուցանէր, իսկ ասա ամենայն ուրեք մարդ զտարափելի սովն ստաջի աչաց իւրոց գտանէր: Այլ զինչ էր այս, առ Համեմատութեամբ երրորդ Հարուածոցն, որ գայր զինի, 'ի զիականց անկելոց 'ի սրոյ և 'ի սովէ գոյացաւ ժանտախտ. և զափր Հարեալ սկսաւ ծուլրէ 'ի ծուլր քաղաքին և Արաստանեայց արշաւասոյր ընթանալ. տես այժմ՝ զգոհս նորա. խնայէ արգեօք 'ի տիս 'ի գեղ 'ի սեռ, արկ 'ի թիւ՝ թէ կարես, թէ քանի՜ արաստուաց և աղիտորմ տեսարանաց եղև առիթ: Այլ աղեկէզ արկածից, որք զընդերս և զերիկամունս գելեալ զալարեն: Արեկի դուստր ոգորի ընդ մահու, և մայրն չկարէ ձեռն կարկառել նմա: Միամօր որդին զիաթաւ գլորի, և Հայրն զարձուցանէ զերեսս: Մանգաղ մահուն արձնեալ 'ի շարսխառնութեան օրոց, զիտապաստ տախտապարէր զծաղիունս կենաց, և բնութեանն մերմօք և անդոյր պապանձէր: Բռնակալն Պարսից, որ զազգն Ղաճարաց եզ յաթոնն Ախրսոսի, ոչ յապեալ աւարտ և գերութեամբ յառաջնում արշաւանին, դարձոյց յԱրձախոյ զերեսս 'ի 1797 ամի միւսանգամ զանդէլ զերկիր արեամբ անմեղաց և Համախոհք նորա՝ որք զօղեալ էին 'ի քաղաքիս 'ի սերմանել զխոռվութիւն 'ի թագաւորութեան, զէն 'ի ձեռս իւրեանց արարին զհուրն, զի այնու թուլացուցեն զբազուկս հօրոց և կորովացուցեն զարինաշաղախ ձեռս ստեղաց. և ահա յանկարծ բոց երկնահաս ծանոց քաղաքին զխորհուրդն անզգամութեան. և որ աղատեալ էր 'ի սրոյ, 'ի սովէ և 'ի ժանտախտէ, զայն ամենայն լափեաց հուր, որ երթալով երթայր և զօրանայր և ճարակէր զամենայն: Աւերջին 'ի Հարուածս նորա եղև դարձ մահտարժամին, որ որպէս վիշապ վիթխարի գայր յանապատէ, հետք նորա տեսանէին յաւերակսն, եկն եմուտ 'ի թշուառականն Տփլիսս, եզ զգլուխն 'ի Մթածմինոյ, գտուտն 'ի Մախաթի սարն, տարածեաց զձանկսն 'ի լերանց Յոյովակոյ մինչև 'ի բարձունս Հաւլապարայ, թափեաց զթոյն իւր 'ի Աուր, և բնակեցաւ միայնակ 'ի քաղաքին: Իսկ բնակիչք նորա բոկոտն և զիխն 'ի բաց անձնապարծ ճողոպրել հայթայթէին զկեանս, թողին լքին զբնակութիւնս իւրեանց և սփռեալ տարածեցան 'ի զիւղօրէս և յանբոյթ տեղիս: 'Ի սմին դատնաղէտ վիճակի յուշ 'ի կուրծս եղևալ ազգասէր ոմանք, յիշեցին զՆծային ողորմութիւն և զքրանչելիս նորա, զորս բազում անգամ արարեալ էր առ մարդիկ 'ի ձեռն Աստուածանշան սուրբ Գեղալ-

ղեան. զիմեցին առ նա սրտի մտօք, և հրաւիրակս առաքեալ
ի Սուրբ Եջմիածին, կոչեցին զնա յօգնութիւն անձանց իւր-
եանց, Երիւն Յիսուսի Քրիստոսի, որ շիջուցանէ զաներևոյթ
նետս սկզբնաչարին, մածեալ ՚ի սուրբ Գեղարդեան շիջոյց և
զերեկելի հարուած մահուն, որով ծարախն արեան մարդկու-
թեանս ապականէր զընութիւն, Յորժամ զէնն Եջմային եմուտ
ի քաղաքս, ամենայն զէնք նախաչարին թուլացան. սուսեր
նորա ընդ մէջ բեկտու. լարք աղեղանց նորա խղեցան. սլաքք
փքնին ժանկահար կորեան. երախակալք սրոյ՝ որ ՚ի ձեռս
հրեշտակաց նորա՝ կապտեցան. նիղակք սրիկայից նորա խոր-
տակեցան և աէգք արբանեկաց նորա փշրեցան, և ինքն զա-
մօթի հարեալ գլխակոր մերժեցաւ յարտաբին խաւարն ՚ի
տարտարոս սանդարամտին: Կինչ այս հրաշք Աստուածա-
պարզե սքանչելեաց ՚ի տիրաշօշափ Գեղարդանէն յերկրի կա-
տարէին, ողբերգարիուն մեկուսացեալ յանշուք կայուածսն
արքայորդոց, զԵրեմիա՝ զեղբերբակն Երուսաղեմի կարգայր
յասպարեղ, կամելո՛վ նմա ապսպարել զկոծ իւր, որ ՚ի վե-
րայ քաղաքին Թիֆլիսու, յարում բնակիչք նորա՝ որք հըն-
դեակ զգայարանօք իւրեանց մեղուցեալ էին յԱստուած, հնդե-
կի պատժովք պատուհասից զվրէժ արդարութեան յուծեալ,
ի ձեռն Քրիստոսական նշանին, որ զկողահոս աղբիրն մեղ
բղխեաց ՚ի փրկութիւն, քառէին, և զփասս ողորմութեան
նորա ՚ի դրունս եկեղեցեաց գոհութեամբ քարոզէին:

ԵՊ

Ե ճան ճշարտի իսնի :

Արահար եղեր՝ չար իշխան,
Թշնամի Խաչին՝ ճշարտ խան,

Եղև այն ուղիղ զատուտան,

Ըստուծոյ անդամնալի բան.

Ե փորձանա զմեզ մասնեցեր,

Տէր եղև՝ վրէժինդիր մեր :

Եղեր զու՝ զործովդ վատթար.

Տուա քեզ՝ փոխադարձ արդար,

Չոր շեքակլ ձերոյն կամեցար.

Ա՛նչ, վա՛նչ, այնտ՝ ենթակայացար,

Փորձանաց զմեզ մասնեցեր.

Ապար եղև՝ վրէժինդիր մեր :

Բամք Առասաց շեն ինչ յաչա ձեր.

Ըրտթեամբ՝ ի դաշտ քո իջեր,

Չզորութիւն բազկի քո ցուցեր.

Ընդրէն փոյթ ծակամուտ եղեր,

Ե փորձանա զմեզ մասնեցեր.

Տէր եղև՝ վրէժինդիր մեր :

Օ՞ձ անդութ՝ խոյթահարիչ մեր :

Ու՞ր է չար թոյն քո մահարեր,

Սատակիլ քեզ հեշտ հնար շէր.

Մի՞ գուցէ՝ թողչահար եղեր,

Փորձանաց զմեզ մասնեցեր.

Ապար եղև՝ վրէժինդիր մեր :

Բարբարոս՝ սա այն հզօրն էր.

Յորակ մեծ խոնթքարն * սարսեր,

*) Խոնթար, ի՞նչ հիւսիսք է ստիճան կամ արքայ Օսմանցոց սահկար :

Ուսմիլի՝ էյրաման գոջէր.
 Ֆըրանաբղ մարտիկն փախչէր,
 Ի փորձանս զմեզ մասնեցեր
 Տէր եղև զբեժինդիր մեր,
 Լչր էր քեզ զՎարբանդ շխշէլ.
 Մինչ զյազմիլն ոչ ՚ի միս բերել,
 Զթնագաւորն քո ոչ ձանաշէլ.
 Իրաւանք հասանահ լինել,
 Փորձանաց զմեզ մասնեցեր.
 Այսր եղև զբեժինդիր մեր,
 Խտտայար ըստ Փարսանի.
 Չարչարիչ նոր Կարպէլի,
 Զի արբցես զմիսր Մոփսիսի.
 Առտակալ Յիշխանովի,
 Ի փորձանս զմեզ մասնեցեր.
 Տէր եղև զբեժինդիր մեր,
 Օտակէր ըյս տասին Յունփարի.
 Հագար ութ հարիւր չորս ամի,
 Մինչ զսոյն երգարանեցի.
 Ըստ ձայնին սասանարաբէ* :

* Առաջերգութիւն ՚ի յազմանակ Յիշխանովի և ՚ի մահ
 Ջաւանթ խանի : Ջաւանթ խան էր իշխան Վանձակայ կի՛ Վան-
 ջալի : որչ ատաջնորգութեամբ Աղայ մահմուտ խան Շահն
 պարսից ՚ի 1795 ամի էառ զՏփիսս, պլլ ոչ կարաց գրտանք
 անել և տրանանել զՀերակլ գարբայն զրաց որպէս կամեր
 Ջաւանթ խան, ուստի և ասի յերդն, շր Հերակլ ձերոյն ի-
 ձեցաւ ինչ ինչ ոյն՝ եմբ-կոչաչար :

* Կիրատաար երգչոյ բողճիւսեն Սերքէ. Է. ձ. զէլլին
 տասին ի. ծ. նշանակեն՝ խանարհ ծասայ : Անտ պար նուա-
 գերգութեան յարինեաց զմիս նմանոր՛նակ ամին պլլ բնդար-
 ձակ՝ հանդերձ խոտակցութեամբ Ը՛րէր և իչ ի-կ-ձ իբէլ,
 որպէս տեսի ՚ի յետագայոյ :

*) Սասանարաբէ՛ և երգ բն յրաց :

ԺԿ

Ի յազնանս: (Յնչնանդի:

Ընդէր է քեզ կտակած կրել,
Սամ զԱստուաց զալն 'ի միտ բերել,
Պարծ նոցին է երկուցանել,
Եւ արդեամբ ինչ ոչ ցուցանել,
Ընուն քո բարձր է մեծ իշխան,
Շահ կարծեա՛ գրեզ և ոչ Խան:

Ոսուն է անինչ վաճառիկ,
Եւ որաց կարթիւ զմարդիկ,
Ըստ ձեռքս բարուց իւր բնիկ,
Ըստ անուամբն է քաջամարտիկ,
Ընուն քո բարձր է մեծ իշխան,
Շահ կարծեա՛ գրեզ և ոչ Խան:

Ըմրոց քո է Արխրովեան,
Չօրրդ համայն ծարաւիք արեան,
Ոնիս զուսմբ փասօթ բասկան,
Եւ զուսեաւ անսպասական,
Ընուն քո բարձր է մեծ իշխան,
Շահ կարծեա՛ գրեզ և ոչ Խան:

(Յարժամ հասանէր լուր խաղալոյ անյայթ զօրագետին Յի-
ցիանովի զօրովք իւրովք 'ի Պանծակ յունկս ջաւաթխանին
և նախարարաց նորա՝ իրր 'ի գիծնոց խորհրդակցաց ևս արեւո-
զից երգի այս սուտ և ճշմարիտ)

Ըսանիկ եկեալ հասեալ են,
Ո՛հ թէ գինչ սակաւթիւ են,

Ի թակարթի անկեալ որսիկ են .
Թողէք զի յտաջ եկեցեն ,
Ընուն քո բարձր է մեծ իշխան .
Շահ կարծես զքեզ և ոչ Խան :

(Սինչ նշմարեն յամբոցէ անտի զգալուստ զօրացն ասնն
զայս ճշմարիտ)

Չեն այնպէս որպէս կարծեցաք .
Օ ի մինչ զունդ ինչ նշմարեցաք ,
Օ երիվարս մեր մարակեցաք ,
Օ վախճան մեր զուշակեցաք ,
Ոչ եւս մարտեայց ընդ Ռուսաց .
Օ ի լի են շանթիւք կայծականց :

(Սինչ զառաջինն էջ ջաւաթ Խան հեծելովք ՚ի զաշտն ,
և մարտուցեալ ետես զզօրութիւնս Ռուսաց՝ փախչի եւ պատ-
մէ նախարարաց իւրոց զտեսեալ հրաշան ճշմարտիւ .)

Գնդիկն այն ոչ եւս երեսէր .
Եւլ միայն անշէջ հուր փայլէր ,
Չուի զգաշան մթին վայր առնէր .
Ռուսին զմեզ չարամահ առնէր ,
Ոչ եւս մարտեայց ընդ Ռուսաց .
Օ ի լի են շանթիւք կայծականց :

Քաջ սիրան իմ իբր ջերմոս գողայր .
Յերկիւղէս ակն իմ մթանայր ,
Ռուսը զինուցն շնչառնել չտայր .
Ինձ միայն խուսափել մնայր ,
Ոչ եւս մարտեայց ընդ Ռուսաց .
Օ ի լի են շանթիւք կայծականց :

(Արկնեն անդրէն նախարարքն քաջալերել և ասեն զայս սուտ)

Երի ընր և քաջալերեաց .

Ընդօր են յառումն ամբողջոց,
'Ի ձգման մեր թնդանօթաց,
Փախիցեն խկ և խկ 'ի բաց,
Ընուն քո բարձր է մեծ իշխան .
Շահ կարծեա գքեզ և ոչ Խան :

Օրայրամ մեր կատարեսցուք .

Օթմբուկ շեփօր հնչեսցուք,
Օանհոյ գոլ մեր զինքեանց ցոցցուք .
Օյոյս Աոցին յամբողես հաոցուք,
Ընուն քո բարձր է մեծ իշխան .
Շահ կարծեա գքեզ և ոչ Խան :

(Երբև սկսանին մրջակիրթ զօրքն Ռուսայ յԱրիֆէի գիշերին յաճախել զհրացանս առ ամբող անդր նոյն խորհրդականք եւ բոլոր զինակիր արքն ասեն զայս ճշմարիտ)

Այ մեզ վայ գինչ են ձայնք ձայթմանց .

Ընդհատ իջեալ կայծականց,
Բասանի բերդս 'ի հիմանց,
'Ի սաստէ անհուն զնդակաց,
Որպէս ընդ չար Փարաւոնի .
Տէր է, որ ընդ մեզ մարանչի :

Հուր և շանթք 'ի վերուստ տեղան .

Երկինք և երկիր յոյժ գոսան,
Եյսքան արք մարտիկք երբ մեռան .
Ո՛հ թէ զինչ հրաշք արարան,
Որպէս ընդ չար Փարաւոնի .
Տէր է, որ ընդ մեզ մարանչի :

Յիցիանովն չէ լեալ զօրացեա
Եւլ վառեալ հրեշտակապետ,
Նոյնպէս զօրքն երևին թէպէտ,
Բայց չեն բնաւ մահացուի հանգէտ,
Որպէս ընդ չար Փարաւոնի.
Տէր է, որ ընդ մեզ մարտնչի:

(Յորժամ 'ի չարաչար տաղնապի անդ զզան նաեւ զ'ի վեր
եւանեւ զօրացն ընդ սանդուխան ասեն զայս ճշմարիտ)

Ո՛հ ո՛հ թող զբան հրացանից.
Տես զհանդէս նոր մեքնայից,
Ընդ որ և զօրաց վեր ելից.
Լուր զչաչիւն յաղթարապանից,
Որպէս ընդ չար Փարաւոնի.
Տէր է, որ ընդ մեզ մարտնչի:

Պայսրն զեր քան զԱղեքսանդրէ.
Կատարի զինչ և հրամայէ,
Չզէմ ունիլ նմա հնար չէ.
Թէ աշխարհ 'ի մի վայր գայցէ,
Որպէս ընդ չար Փարաւոնի.
Տէր է, որ ընդ մեզ մարտնչի:

Ընդ յիշեւ մեծ անուան նորին.
Եզդ մարդկան համայն սասանին,
Թագաւորք և բոլոր իշխանք.
Շնորհաց նորին ակն ունին,
Որպէս ընդ չար Փարաւոնի.
Տէր է, որ ընդ մեզ մարտնչի:

Նատիր Շահն մինչ միապետէր,
Երկերիւր հազարօք շքէր,

ՉՎանձակ առնուլ չգօրէր .
Սան զի անառիկ բերդ էր,
Որպէս ընդ չար Փարաւնի .
Տէր է, որ ընդ մեզ մարանչի :

Յիցիանօնն հօգեղէն խղատ .
Չօրք նորին Արօրէք բոցավատ ,
Կերդործէ հրաշս Աստուածարար .
Խողխողեալ զԽան մեր զիցափառ ,
Որպէս ընդ չար Փարաւնի .
Տէր է, որ ընդ մեզ մարանչի :

Յիցիանօնն կուտակալ ոմն է .
Սակառիկ զօրօք եկեալ է,
Եթէ սա սյր Աստուծոյ չէ .
Չխարդ զայս հրաշս առնէ,
Որպէս ընդ չար Փարաւնի .
Տէր է, որ ընդ մեզ մարանչի :

Ի ծաղիլ երկց Յունկարի,
Հաղար ութ հարիւր չորս ամի .
Ութերորդ սքանչելիք գործի,
Ընդր անցեալ զեթամբ աշխարհի .
Որպէս ընդ չար Փարաւնի,
Տէր է, որ ընդ մեզ մարանչի :

Կոյն թուական ՚ի տանն Յունկարի .
Ընդ եղևանն մինչ զարմանայի,
Չաստուած և զԱյսր մեր օրհնէի .
Պօլսեցիս զայս յօրինէի,
Եկայք այժմ սիրով երգեսցուք .
ՉՅիցիանօնն փատարեկեսցուք :

ԺԵ

Սարսեցուցիչն զօրաց երկնից .

Սուրբ փեսայն իմ և ձեր գահից ,

Ազդէ ինձ զի սղբ երգեցից .

Օբողքս յունկս ձեր հասուցից ,

Ո՛հ ինքնակալ կայսր համայն ուսաց .

Յոյս փրկութեան իմ 'ի վշտաց ,

Օկերծն զիս 'ի Վաւթի ժանեաց :

Եօթնադուխ սոս սեւ դագան .

Եցել զքօղ իմ զեղազան ,

Փակաց զՏեառն տէր սրբազան .

Երեկ զկարգաց հին գաւազան ,

Ո՛հ միահեծան սուրբ կայսր ուսաց .

Յոյս փրկութեան իմ 'ի վշտաց ,

Օկերծն զիս 'ի Վաւթի ժանեաց :

Բարունն ազդէր ազդին ընարեւ ,

Յաջորդ ինքեան զտէր Վանիել .

Օոր խոստացաւ կայսրդ հաստատեւ ,

Հրովարտակաւ անշուշտ վճռեւ .

Ո՛հ ինքնակալ կայսր համայն ուսաց ,

Յոյս փրկութեան իմ 'ի վշտաց .

Օկերծն զիս 'ի Վաւթի ժանեաց :

Ո՛վ ապառու՛մ ժպրհանաց .

Յանկարծ փռեալ 'ի նախունձ փառաց ' .

Լից զդաքան տրովք կաշառաց .

Սասանեցոյց զխումբս Արհեաց ,

Ո՛հ միահեծան սուրբ կայսր ուսաց .

Յոյս փրկութեան իմ 'ի վշտաց ,

Օկերծն զիս 'ի Վաւթի ժանեաց :

Ս ի թիսար գազանն այն կատաղէր,
Չ մահճմեատարն սահախս բերէր.
Չ Լըճին բոլոր բռնաբարէր,
Միւռնակէզ վարազ լինէր.
Ո՛հ ինքնակալ կայսր համայն ուռւաց,
Յոյս փրկութեան իմ 'ի վշտաց.
Չ երծն գիս 'ի Վառ թի ժանեաց:

Ը որննաբար զգանձս իմ բրէ,
Չ սրբազան անօթս կրէ,
Մէհմեա Խանին միշտ նուիրէ.
Չ իս մերկ սյրի կայուցանէ,
Ո՛հ միահեծան սուրբ կայսր ուռւաց.
Յոյս փրկութեան իմ 'ի վշտաց,
Չ երծն գիս 'ի Վառ թի ժանեաց:

Լ Եւրակիկլն մըբիկ յարոյց.
Չ բզեշիս զլուքս նոր լիացոյց.
Չ իմ սպարխարգն աստ վարեցոյց.
Չ ենճեան յոհան անդ զճեցոյց,
Ո՛հ ինքնակալ կայսր համայն ուռւաց.
Յոյս փրկութեան իմ 'ի վշտաց,
Չ երծն գիս 'ի Վառ թի ժանեաց:

Վրիստատք սորա յօգնն զայս ինչ: Սէբ-ճէբ տէր Պե-
ր-ե-ն որչեչի ինն-բն շ-ու-յս -ու-չի: յորս որչեչին է յե-
տագայ կրգն՝ Պաշտելի: Բայց 'ի մեջ Սարսեցուցչին և Պաշ-
տելոյն պակասի աստանօր կրգն, որոյ խորագիրք բաղճիւսն
զհայրանուն կրգարանին՝ տէր Պե-տր-ե-ն: նոյնպէս յետ Պաշ-
տելոյն չիք կրգն, յորոյ 'ի գլխագիրս ընթեանանի՝ ինն-բն
շ-ու-յս -ու-չի: Զայլ կարևոր գիտելիս զառաջիկայ կրգոյս
տես 'ի ծանօթութեան Պաշտելի կրգոյն:

Պաշտելի ասնելի՛ դահ սուրբ Պարիզորի՛ .

Լուսալի հրաշալի՛ պարծանք աշխարհի,
Իջման Յխուսի՛ Միածնին տեղի, հարանդ Վնի .
Ենմահ փեսայի, և Գանիել մեծ պատրիարդի :

Օգոստոս, Սեաստոս՝ կոյսը համայն ուռաց ,

Ըլէքանդր՝ բայց օն անդր՝ ահարկուս բազմաց,
Յուսամ առ Աստուած, որ զմեզ սատ առ ամ, 'ի
բանիլ և ազմաց .

Ի վերայ Պարսկաց՝ հասուցանել զձեզ բաղձանաց :

Լխապէս վաղապէս՝ կամիմ հաստատուել՝

Մեծ կոնիս՝ ասպետիս՝ պատգամ առաքել ,
Սատակ հրամայել , գունդ զօրաց սիրուել , զԱրեան
պատել .

Եւ տիրապետել , զորս 'ի նմա՝ ընդ բռամբ
նուաճել :

Սերարփի քան զարփի՛ սուրբ եկեղեցի ,

Ըրդ խնդա՛ և ցնծա՛ ահա՛ վճռեցի ,
Փեսայ փառացի , Սանահրնեցի , Անակեթեցի ,
Չէ լեալ , մի լիցի . այլ յազգէն և 'ի մէջ
ընտրեցի :

Երկնալիր՝ տիրակիր՝ փեսայիդ ազգեան ,

Հայրապետ վեհապետ սուրբ հօրդ աւետեան ,
Ըյլ և զայս սասն , զազգ Լեզիկաց յիշեան , զՎանե-
ձակ խորհեան ,
Օ, Վստաթ մտածեան , յորոց զԱրեան մակա-
րերեան :

Յամմական զայրացական վճիռք իմ ելցեն ,

Չեր ոտխից համախահից վաղ ժամանեցեն ,

Աբբ բարեհալքք են, կարեկիցք ձեր են, հասա-
տարիմք են,

Հարազատք Մեր են, զբաղցրութեան շնորհ
մեր տեսցեն:

Ի վերջոյ 'ի կարծոյ ես բացագանչեմ,

Աբբ ուտեն վայելեն զգանձ ձեր՝ ճանաչեմ,

Հաշուապահանջ եմ, և զանցառու չեմ, ընդ
Գաւթի տանջեմ,

Եւ վտարանդեմ, նա զրէր մութ՝ բայց ես
ճաճանչ եմ:

Եւս տալ է կցորդ նախընթաց երգոյն Սբ-եղ-նիէ, որ է որք բողոքախառն վասն անցից կաթուղիկոսացն Գանիէի և Գաւթի. զորակ ոչ տարազէպ թուի աստէն ասել սակաւութ 'ի գիտութիւն բարեմիտ ընթերցողաց նոյն և 'ի պարզարանութիւն ինչ ինչ աղոտ բանից որ յայտնիկ երգի. Յորժամ 'ի 1800 ամի վախճանեցաւ 'ի Տփլիսի Սանահնեցիին Յովսեփ՝ ընտրեալն 'ի կաթողիկոսութիւն, Սիւնհոգոսն Եջմիածնի և ազգն ընտրեցին յաթոռն Լուսաորչի զԳանիէէ, որ էր յայժամ պատրիարք Պօլսոյ, և առաքեցին հրաւրակ զԼնակեթեցին Գաւթի, 'ի Պօլիս միւսանգամ եղև ժողով, և Գանիէէ վերտին ընտրեցաւ կաթողիկոս, Գանիէէ եզ զԳաւթի 'ի տեղի իւր պատրիարք Պօլսոյ և ինքն յուղի անկաւ գալ Եջմիածին. Մինչ չև էր Գանիէի հասեալ յԵջփիլիսէ, Գաւթի գրգեալ յանդգամաց, եհան հրովարտակ 'ի Տերութենէ Տաճկաց, և այնու վառեալ եհաս Եջմիածին, և ձեռնադրեցաւ կաթողիկոս. Իբրև լուսն կուսակիցք Գանիէի զայս չար համբաւ, Ներսէս (որ յետոյ կաթողիկոս) և Մանուէլ վարդապետք՝ օժին զԳանիէէ անդ Եջփիլիսէ, Յորժամ եղևն երկու կաթողիկոսք, ազգն ևս պատակեցաւ յերկուս. ոմանք էին Գաւթեանք, և ոմանք՝ Գանիէիանք. Սերբէ վարժապետն էր Գանիէիան. վասն որոյ և զայն ամենայն, որ ինչ երկին յերգան 'ի Սարսեցուցիչ և 'ի Պաշտելի՝ գրեալ է ընդդէմ Գաւթի. Սարսեցուցիչն է բողոք 'ի զիմաց Եջմիածնի, առ կայսրն Ռուսաց՝ առ Ելէքսանդր Պալովիչն. որ էր յայժամ 'ի տիս պատանեկութեան և նորապակ արքայ. Գանիէէ հրովարտակաւ կայսերն, ըստ հայկթայթանաց Եփրեմի և Լազարեվեանց, ընտրեցաւ և հաս-

աստեղծարարն ի 1802 ամի, Գաւիթի ևս զիմեաց աս Կայսրն .
պիլ ինզիր նորա շնորհ ընդունելի, և մնաց Գանիէլ, Պաշ-
տելին է բարձրագոյն հրովարտակի զորութիւնն կամ բովան-
դակութիւն. յորում կայսրն սոյ պատասխանի աս բողոք
Էջմիածնի և յետ սղջունելոյ զվեժանն՝ զգա՛հն սրբոյն Գրի-
գորի ծանուցանել և զհաստատութիւն Գանիէլի և յաւելու-
տակ, թէ յայտնէտէ ո՛չ Ամնահնեցի որ, որպիսի էր Յով-
սեփն, և ո՛չ Էնակէթեցի որպիսի որ էր Գաւիթի, զորորի-
նակ ցարդ չէ որ եղեալ կամողիկոս յայնոյ զիւզից, և ո՛չ
ևս յայտնէտէ ևս լելին, Գաւիթի թմղիթի իւրում որ աս
կայսրն, զրէ, թէ զման ամենեցուն եզեր լոյս, բոլոյ ինձ
միայն՝ մու՛թ. ուստի աստ կայսրն զանձնէ ասէ. Գաւիթի զետ
մու՛թ զրեաց, բոլոյ ևս ճանձանչ ևմ՛ :

‘Գաւիթի կոչիւր Էնակէթեցի՛ նախ՝ զի էր Ենակէթի զեղ-
ջէ, որ է զայնջոյ անուն քերթոնի, քանզի բազում տե-
ղիք ՚ի Պարաստան կոչին յանուն տեղեաց երկրին աւետեաց .
Երկրորդ՝ Էնակէթ նշանակէ տեղի Էնակացոյ, կմ՛ Էնակա-
ցիք . Էնակացիք էին վիճիարի սկսւք, յորոց յաւուրս Գա-
ւիթի արքային Կարայէլի մնացեալ էին Գողեամի և եղբայր
իւր, Գաւիթի կամողիկոսն ևս էր այր սկսյանձն և ահագ-
նատեսիլ որում սակաք ոմանք ՚ի հոգեորականաց կարեն
հաստարիլ զեղով անձին և փառաւոր տեսեամք :

ԺԷ

Եւ կայսրն Ոստանայ՝ Ալէքսանդր ի :

Ալեքսանդրեմք առ Եստուած զաղերս մեր և
հասաչեմք ,

Օհեկ լիցի Վեղ՝ կայսր մեր՝ Ալէքսանդր
Պաւլովիչ :

Եստուածայնոյ մեծութեան ևս սրտակեր և ահարկու ,

Իարձր առնեմք զՎեղ՝ Տէր մեր՝ Ալէքսանդր
Պաւլովիչ :

Բամեալ զապ հոգեորաց հանդերձ խմբիւ
մարմնաւորաց ,

Օհեանս քո օրհնեմք՝ կայսր մեր՝ Ալէքսանդր
Պաւլովիչ :

Ժամ աոցէ բան Սողմոնի, և աթոռ քո հաս-
տատեցի ,

Ընձն քո կեցցէ՝ Տէր մեր՝ Ալէքսանդր
Պաւլովիչ :

Երդար շրթունք ընդունելի են առ թաղաւորի ,

Ընկեղծ պաղատեմք՝ շայր մեր՝ Ալէքսանդր
Պաւլովիչ :

Պատգամ շրթանց արքայի մարդարեւութիւն
անվրէպ ,

Յայն իսկ զերջարեմք՝ զՏէրդ մեր՝ Ալէքսանդր
Պաւլովիչ :

Երկինք բարձր և երկիր խոր , սիրա սուրբ կայսերդ
անքնին ,

Պամք Վո օրհնեալ են՝ կայսր մեր՝ Ալէքսանդր
Պաւլովիչ :

Տէր է նա, որ ունի զսիրտ Վո, արդ քաղցր ա
մեղ արասցէ:

Միշտ ողջութիւն Վեղ՝ Հայր մեր՝ Աւերակոյր
պաւլովի:

ԺԲ

Աստուծոյ խոյնն Աշխարհիս քննիչս :

Պետութեամբ՝ և ինքնակալ կայսերութեամբ,
 Չօրութեամբ՝ Օգրտափառ մեծ Տէրութեամբ,
 Աս Աշխարհանոց ասաջին, զեր քան զՄակեդոնացին,
 Ասյսր համայն Ռուսաց ազգին, տիրող իբրս
 կխտայնոցին :

Օրհնութեան ձայն ձեր Մատուած իմ հասանել,
 Պահութեան շունչ ձեր առ մեզ արդ ժամանել,
 Այլ ընտիր ազգ Պարթևաղեան, ուղղափառ և
 Առասարկեան :
 Տեանն Աստուծոյ հօտ սեպհականն, միշտ մտերիմ
 մեր Տէրութեանն :

Առարութ՝ ոչ ինչ սուտ է՝ ի լեզուի իմ :
 Ազգերութ՝ որպէս և էք հաւատարիմ,
 Սարսնալիք իմ նման են՝ մեծ առ իւծու մանչևրոյ :
 Չաւարթուք իմ իբրևս ցող ցողեալ՝ ի
 վերայ զայլարոյս :

Սուսեր սուր՝ զբի յատակս զլեզուէ իմ : *
 Ահգիչ հուր՝ ասի սլլութ զչնչոյ իմ,
 Աղատամբից ստամբակաց, ոչ թէ հլու հպտտակաց :
 Իսկ ձեզ զթած և ոգրմեան, և կատարիչ
 խնդրուածոց :

Աջմնափառ ճշմարտութեամբ են օրէնք իմ,
 Աւղղափառ դասնութեամբ են հաւատք իմ :

*) Սուսեր սուր և լեզու թագաւորի . . . և սլլեաց իբրև զքոյ . . .
 Առակ. ԳԼ. 23 :

Սիրեմ զձեզ զի սնազուստ ւ լոյս և սուշտեալ
սուրբ հաստ ձեր :

Եւ յանկրկաց արդարութեան՝ օրկեր սրբոց
Երբայից Ձեր :

Քորացմամբ փայլիմ որպէս զարփին երկնից :

Սարսափմամբ զտրան համայնք յինց բանից,
Խոցց ՚ի սեր սուրբ Լիմիսմնի և ամենայն հոգոց
ազգի :

Ձգասարխարզ ձեր զերթորդեցի՝ բազում փաստք
ճոխացուցի :

Ի յըմնիել ձեր զբաժակ օրախոսութեան :

Ի յօրհնել զանգին կեանս իմ կայսերութեան :

Ձսրափ ձեր սեր ձանաչեմք, ՚ի յիշատակս
արձանագրեմք :

Ձգաստիկին մեր ձեզ յայտնեմք, զփոխարկին
և մեր բնեցեմք :

Եւ յարակից և նախորդ երգոցն զհարկն և և յոր-
դորակ նորին : որոց խորագրիք սան ընթեանում և զհարկ-
որդի :

Բաղձամբ ազգովին զխաչ ճակատոյ ձեր գրուատու Լ.
Օբարձրատախձան զԱսաւերդ՝ նոր ներբողել,
Օարժանափատ՝ առ բնկախուրդ Վարամաթի.
Ճաճանչափայլ՝ ատուղ ընջաց՝ ցոյց լուսատուի,
Ըն զհեռութեան նշան կրկին Պանակէի.
Յորով ձրից եւ այլ շնորհաց ընդ զիպակի:

Լ) բիւր երանի՝ հարսին լուսոյ՝ մօր Սիննի.
Վանդի զհոգեոր արքայդ ինքեան՝ փեսայ ունի,
Օքուրձ արամութեան՝ զայրիութեան արդ
մերկասցի.
Օսփոփանաց եւ զցնծութեան՝ զարգս զգեցցի,
Փեսաւերօք՝ օրիորդօք զուարձացի.
Վարին եւ ձեր՝ շնորհ օրհնութեան՝ ի մեզ զեղցի:

Պ) այել է սք շօրդ՝ Բատուածափաւ շնորհ բաշխել.
Օաշխարհ ամենայն՝ յաւէտ զազգս՝ հայոց
օրհնել,
Օօղոտազանց Վայսր Ելէքանդր Պաւլովիչ.
Օ ի հօւր եւ սուր՝ նորին լիցին կիզիչ, *հայրի*
Ճամախումբ զօրք՝ դեմ թշնամեաց՝ յողթիչ
փանիչ.
Իսկ ազգիս մեր Վայսր Եզատիչ, շայր սիրփիչ:

*Վուպերգութիւն յընտրութիւն Սրբազնագոյն Երհնոյն
Եփրեմի ի Վաթողիկոսութիւն հայոց որ եղև ՚ի 1809. ամի
ան, Գլխատաօք երգոյս յօդեն՝ Սեբեթ Է. Գ. Սերօրէ վար-
ժապետ:

Ի

Եւ Սրբազան Երգին Յովհաննէ :

Ամենի առն Եստուծոյ՝ քահանայի Բարձրելոյ,
Պտուղ անձառ սիրոյն հոգւոյ՝ յազդ իւր բար-
դաւամձելոյ,
Ճոխարան՝ ի Աիրաքայ՝ լի և լի ներբողի,
Որդւոյն Օնեայ տարփող ներբող՝ Արբազնագոյն
Երհնոյդ պատկանի,
Քի նմանեաց նոյն բան յօրինի :

Եկեղեցւոյ հաստատութեան՝ իմանալի վէժ հինանց-
Աուսաթիւ սեանց սուրբ խորհրդոց՝ խարխի
միշտ հաստատութեանց,
Առեալ ջահ պայծառ լազաւր՝ լուսատու զա-
չացուաց .
Ամենի տարփող ներբող՝ զԱրբազնութեանցդ
ներհիւսի,
Քի նմանեաց նման են բանք ասի :

Բարունապետ և հովիւ քաջ՝ հօրանաց բանաւորաց .
Լըջամիտ դէտ Երամազնեայց՝ ի Ռուսաստան
բնակաց,
Թանձ ի Թէժ՝ անձանձրաբար՝ սցցելու վիճակաց .
Որդւոյն Օնեայ տարփող ներբող Արբազնագոյն
Երհնոյդ պատկանի,
Քի նմանեաց նոյն բան յօրինի :

Օրէնուսոյց Եստուածարան և քարոզ Ճշմարտութեան .
Ի տաճարի Տեառն Արբութեան՝ արփի լուսա-
փայլութեան ,

Ընդ ցայգն իբրև քառու պայծառ և լուսին
լրացեալ .

Սիմէոնի տարփող ներբող՝ զսրբազնութեանցդ
ներհիւսի ,

Օջի նմանեաց նման են բանք ասի :

Ի արեանսիլ պարզ ծիածան՝ ի ժամ ամպոց որոտման
Յայտնի նշան Տեառն հաշտութեան՝ ցուցեալ ընդ
ազգի մարդկան ,

Հանգոյն ծաղկանց վարդից դարնան ձիթենւոյ
կիւրախան .

Որդւոյն Օնեայ տարփող ներբող Սրբազնագոյն
Աբհուոյէ պատկանի ,
ի նմանեաց նոյն բան յօրինի :

Ինն սրբոյ սրաշտօնէից՝ կրկնեւամեան ծառայից .

Շուրջ զձեօք պսակ կազմեալ դարխանեաց
հալուէից ,

Խոնարհմամբ առ խնկենիդ մաղթողաց զկենացդ .

Տուք օրհնութիւն խաղաղութեան ընդ յաղթու-
թեան սուսաց տէրութեան ,

Ի սուրբ աթոռոյն մեր բարձրութեան :

Սուսաց առ Սրբազան Գովհաննէս Արքեպիսկոպոսն Ախ-
ճակաւոր Առաջնորդ թեմին Ասորախանու : Յաջորդ երգս՝
Վերջոց ներմոց է յորդորակ սորին : Արոց գլխաստառ բաղյօ-
ղեն՝ Սերօքէ քրքեացէ :

ԻՆ

ԱՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕՐՈՒՆԻՆԻՆՆԵՐ

Արմանայն ներքնոց արարածոց՝ մտապետին շնորհիւ .

Եւ ահա արհիւ եպիսկոպոս՝ Յովհաննէս դէս
առաջնորդ ձեր և հովիւ :

Աստէն՝ ի ժամ վայելչական ուրախութեան սրտի ձեր .

Ըստ նուազեալ եռանդագին Աստուածակամ
փառաբանաց հոգւոյն ձեր :

Բարուն հանուրց ահա Արարած զպաշտանացս լուիցէ .

Օգիւրակացան սուրբ աթոռն Արարատեան միշտ
հաստատուն պահեսցէ :

Ճառանգն շօր զժառանգակցէն՝ զվեհապետէն հոգացէ .

Օրոց զանգին կենաց զան հաստատութեամբ
սուրբ Արնողին յաւելցէ :

Արքայն և կայսրն համատարած զինքնակալ Այսրն
օրհնեսցէ .

Օտարութիւն համակ սուսաց նման ևրկնից միշտ
անասան արացցէ :

Պարուք հրեղէն զօրաց ևրկնից՝ զօրաց սրբին օգնեսցէ .

Համակ մարտից հակառակաց՝ յաւէտ ներկայ մեծ
զազանին * յաղթեսցէ :

Երանաւէտ ախիզերաց կայսր՝ ի վերուստ կացուցեալ .

Արալ զազգ մեր սիրով զխեղձ ևրանելի ի համայն
ազգս կացուցցէ :

* Այս յօդոյնեալ էր յայնժամ, մինչ Ղապուղան մզեր մարտս ընդդէմ
Եւրոպից և Ռուսաց, և. սատ կոչի նա մեծ զազան. այս ինքն ՚ի
1811 ամի, իսկ յորժամ յաղթեցաւ Ղապուղան, փոխեաց երգարանն
և զբանն այսպէս՝ արդեւ յազնիւն զի զազանն, հաւել զարդիւն հաւասար
իւն յազնիւն :

Տածիւն որոց Հայր մեր և Տէր Քաղղղ իմ ողջոյն
տածեցէ .

Այլ զորս արբիք ուրախութեամբ զբաժանին իմ
ուրոյն ուրոյն օրհնեցէ .

Պիտառու թեանց ազդի բրզունք՝ ի քաղաքի հիմնեցան:
Ուխտակցու թի՛ սի՛ Սինհոդին շտրհարանք կերակեցան:
Նախ Ներհմուտ, ո՛հ:

Սանդուխք ելից՝ մանկանց յԱղեմ՝ յանհարկից
կանդնեցան:

Լախտհին ճարտարութիւնք համահոչակ գովեցան:
Նաւ Նուիրարեր:

Բացադառնամ սա Չեղ վեհանձն բարեհանձար ե
արի:

Ըրժանապէս վերուստ ներքնուստ շխտտադիպոյ *
զարդարի:

Եւք եթերեան, ո՛հ:

Նորասարգե՛ ի ձրից ձրից սեարց հոգւոյ ե աշխարհի:

Ըժլե նորոզ ձօնից նոցին վաղ ընդունիլ՝ երեի:
Ինա Բարունի:

Շամանուանց Չեր հասիք՝ ի չափ երկաքանչիւր
սուբր հարանց:

Ինքնայօժար՝ ի սեր ազդից յանձն առու լեալ ծանր
լիրաց:

Սիրտ Սրբախոյլ, ո՛հ:

Ինուծեալ մարմնով անախտ հոգւով ըստ Ներսէս
մեծ Բարունեաց:

Սեպհականեալ զկոչումն յԱստուածուստ ըստ արժա
նեաց:

Ին է՛ ի քեզ:

Ողջադուրմամբ շտրհարեմ զիր եւ զձայն շտրհալի:

Ինուսեալ պասկ նոր գովեստից վեհանձնութանց
պանծալի:

Ստոյգ Արտաջան, ո՛հ:

*) ИНОСТАЦІ անն

Թարգմանն լալ զանթարգմանս զձիրս Ապսեր տանն լի,
Խախտայել զխաչ ճակատուդ կշտագանակդ փարե լիս
Մանն Մերազայ:

Խխար նե բրողից բանաստեղծից զփառաց շեն բաւական,
Մա զի անցնիւր նշանք սիրոց Չեր սչ զաափն բնական:
Բնն Բախարար, սչ:

Եկեղեցւոյն մեր և Ապսեր երեւելեաց սիրական,
Բախացուցիչ վեհապետին և հանուրց հարց տիրական:
Հայր Հայրենեաց:

Պահացարար աղերասրիկեմք օրհնել զծաղս աշխարհի,
Երկարակեաց լինել Ապսեր և հոգևոր Տեառն աղղի:
Խախ խնատուն, սչ:

Լի և հաստատ՝ անյաղթելի սուրբ Պարիզորեան մեծ
զաշի.

Ի վերջէ մեզ հանդերձ մանկամբք Երբայութեան
արժանի:

Մոր Ներսէս մեծ.

Ողեալ ՚ի խնդրոյ ԅօլհաննէս Լախկոպոսի՝ վիճակա-
ւորի թէմին Ետրախանու ՚ի զիմաց նորուն Սրբազնութեան
սու Ներսէս թէմակալ Երբեղիսկոպոսն վիճակին Վրաստա-
նու և ապա նոր Նախիջևանայ և րևստարարից և կաթողի-
կոս ամենայն հայոց զօր յայտ անեն և զլիատաօրն, որբ
բաղյօղեն զայտոսիկ բանս. ՚ի Ե-ժ-ն-ն-ի- Ե-դ-ի-դ-դ-ի- Բ-ն-ն-ի-
---ի-ն-ն-ի- Ե-բ-ի-ն-ն-ի- -- Ս-բ-ն-ն-ի- Ն-ե-ր-է- Ե-բ-ն-ն-ի-.

ԻԳ

Աբրահամի Աշխարհի Անուշահ :

Աղիւրն անակիզրն՝ անհաս սկզբանց .
Բոտեալ զսկզբունս՝ կենաց խելութեանց ,
Բանաց նոր շաւիղ՝ անասհ հոլովմանց .
Արիւնյն խորհրդոյ՝ տեղւոյն օրհնութեանց ,
Օւղորդ եւ հարսին՝ երկնից բարձրութեանց .
Ենփակ առունիլ՝ մտից սրբութեանց ,
Կակ կարեկցիւլ՝ կրից խատութեանց .

Արիւլ սրտակցիւլ՝ ցաւոց հողածուաց :

Աերէ ՚ի սեռէ՝ սեպուհ ՚ի յաղանց .
Էրկնէ բնութիւնն՝ ցեղիւլ յաղատաց ,
Բարուն հանդերձիւ ներկայ շայկազանց .
Որդի Արունի՝ եւ շայր Արունանց ,
Աշտաց վտարիչ , սոփեառ բնազանց .
Բացատ ՚ի կրից զարդի մանկութեանց ,
Է՛ մի ՚ի քառից , յարկի փառաց սեանց .

Որոյ ճանաչումն է զործ մնացեաց :

Արի զխտապեա քաւչաց բնորութեանց ,
Ոսարբի խկածայն քարոլ ուղղութեանց .
Արթուն շօտապեա հողոց հոփութեանց ,
Վահեալ ուղեցոյց՝ բանից մթութեանց .
Իմատտ նուազիս կարօտ մեկնութեանց ,
Կօթձէ՛ բնաբաւ քարբեան խլութեանց .

Ազգէ՛ սրնգաւ իժեան լնլեաց :

Ենկաւոր յարացոյց մեզ Յովսեփ պատանի .
Ոսամկամիտ յառնչից թէ՛ քանի՞ դատ ունի ,
Այլամիտ վաճառամար յարքունիս մուծանի .
Վայլական կերակրով՝ Խարայէլ բուծանի ,

Մանրախոհ՝ նենդ եղբարց լինի աստ պիտանի.

Ողջախոհն յոսկեկառս 'ի մատին մատանի,

Բախման իւր 'ի փրկանս աշխարհի սահմանի.

Վխնահարն Աստուծոյ խանդայ և ստանի,

Եւ արդ տեսեալ՝ զվճիռն անշուշտ.

Վասնեամբ առ Վեզ և Վու գարձ առ մեզ,

Անտիակալ Տէր:

Հարցցեն ինձ զՎաւթէ՝ 'ի բանակն զի՞ եկեալ.

Եւօրին՝ զհայհոյչին՝ զորտու մն զի՞ լուեալ,

Յոխորտանս հսկային՝ զի՞ շաղփազփ համարեալ.

Աշտակի՛ առ ճակատ հրտակին զիլ պարսեալ,

Եւ Սաւուղ՝ ըզզըմբաղ՝ բացց ազգին կայթ առ թեալ.

Օկկ լիցի զի ահա՝ վէմն յեղբարց անարգեալ,

Եղև զլուխ անկեան տան՝ Յակովբայ թագ կապեալ.

Եւ յակիրն հարուածովք՝ անօրհաս զբաւեալ,

Նախաստեն անփոփոխ՝ զխոտու մն կատարեալ,

Յուցաւ թէ՛ սահման Տեառն՝ անխափան է վճուեալ,

Եւ արդ տեսեալ զվճիռն անշուշտ.

Վասնեամբ առ Վեզ և Վու գարձ առ մեզ,

Անխշաշար Տէր:

Վուագեալ 'ի դէմն Սրբազան Արհելոյն Սեբօրէի՝ վիճակաւոր Առաջնորդի թէմին Ասորախանու, որպէս ցուցանեն գլխատարն, որք յօդն գլխազայ բանս՝ Աքէ-ըն Սեբօբէ
—-էին Ա-ըն-ըր Է-յի-ըն-նոյ:

ԻՊ

Եւ շայրապէս Վայնս :

Վայնս հայրապետ ,

Սրբաշնորհն զխառնապետ .

Ընարեալ Մասունցոյ ,

Սուսաց Վահանապետ .

Օրհնեան աղաչեմք զերգարանողս անուան քո :

Երգար դասերով ,

Ի Կայսերէն ընարերով .

Եսպետ Կասալեր ,

Հովիւ հօտի քո սիրով .

Օրհնեան պաղատիմք՝ զքննորդս զիս կենաց քո :

Յիսուսի Փրկչի ,

Եւ Եւթրասնոյր Պատւովչի .

Նօանօթ սիրելի ,

Սուսաց սուրբ հովիւ բարի .

Օրհնեան աղերսեմք զսիրախումբ զուսկս քո :

Ի մաստախեամբ քով ,

Եսասանձաշնորհ հոգւով .

Օ՛ւրարախան ինուս ,

Սուրբ մարգարտօր իբր զձով .

Օրհնեան Սրբազան զբոլոր ներկայ սրբիս քո :

Սրղիք ըստ հօգւոյ ,

Բաղմեալք ստակն 'ի սպաս քո .

Սուրբախ եմք բղբեւ ,

Օ՛ւրարազան հայրախեամբդ .

Օրհնեան շայրապետ զիրնասեր սրղին քո :

Սուրբ Հայրապետին,
Յօհան ոսկերեքանին.
Աւրույ համեմատ,
Օրինակ բարեաց ազգին.
Օրհնեալ Արքայան՝ զյօրինող ծառայքս :

Երբ առ Գալիոս Արքեպիսկոպոսն Պուսայ յԱտրախան,
Ճամանակակից և բարեկամ՝ յօրինողէ կրգոյս. զկատարսն
յօգեն Գալիոս :

ԻԵ

Գարշելի և թագուոր, որ առնէ զլարիս, զի արդար
 բաթեամբ հաստատի աթոռ իշխանութեան նորա:
 Ընդունելիք են թագուորի շրթունք արդարք եւ
 զբանս ուղիցս սիրել Յեր: Ըսակ. 91. 16. հմբ
 12 և 13:
 Երում ամբարշտաց թագուոր իմաստուն: Կոյն
 91. 20. հմբ 26

Ստուգի արդէն բան Սողոմոնի,

Պիղծ են չարպործք առ թագաւորի.

Իսկ արդար շրթունք են ընդունելի,

Օյի աթոռ նորա նովա հաստատի.

Թագաւոր զգօն ցիր ամբարշտաց,

Ընրադիր նոցուն ըստ ճիշտ ստակաց:

Երկինք եւ երկիր են վկայ դաշանց,

Օորով ոչ միայն ձկախ առնել զանց.

Ըսլի հակասակ աէրութեան փստաց,

Ընեա պատասխան ընդդէմ դահանջմանց.

Թագաւոր զգօն ցբումն ամբարշտաց,

Ընրադիր նոցուն ըստ ճիշդ ստակաց:

Բամից Վրիտտոսեանց՝ լցար ճոխութեամբ,

Նործելով զարինս անյազ մոլութեամբ.

Գարձեալ ճարախ հին ջրդողութեամբ,

Գործես ճարագիս անօրէնութեամբ.

Ըրքաց իմաստուն ցիր ամբարշտաց,

Ըրճադիր նոցա ըստ ճիշդ ստակաց:

ՕՊղբալի տոհմէն զանուանի Տիւղեանց,*

Եւ զոյց ուկն քո կարծ զանձու զգաց.

*) Տիւղեանք էին երկելի Հայկազունիք ի սրբիս առ Սուլթանն Մահմու-
 տին և կոչին առ գրան Օսմանեան պետութեան ի պարտաւան զանձու.

Ահա սեաւ վճիռ Աշխարհի թերցուած,
Գլուխք առ գրամբ պալատան անկած,
Ապսր խնաստուն ցիր ամբարշտաց,
Անբաղիր նոցին ըստ ճիշդ առակաց:

Այլ երին տեսչութիւնն՝ երաց զիւր ատենն,
Ըստ արդարութեան արար դատաստան.
Յարոյց 'ի վերաց քո զԱռաստանն,
Օտւր 'ի նորակիրթ զօրդ ես սպաստան.
Արքայ խնաստուն ցիր ամբարշտաց,
Արձաղիր նոցա ըստ ճիշդ առակաց:

Ինչք արդարութեան՝ ցորմամբ բորբոքին,
Տիպիչ Պապեւիչ պետք կացուցանին,
Որք ուղերձ կաշառ երբէք չընդունին,
Այլ ըստ Ասիա համակ պաշարին.
Ապսր խնաստուն ցիր ամբարշտաց,
Անբաղիր նոցուն ըստ ճիշդ առակաց:

Այլ յոյս պաշարոյ՝ կիրճ Պարզանտի,
Փոյթ նաւատորմիդ եւ զայն անցս ունի.
Վոյդ նաւահանդէս վաղ հօրք կիզանի,
Ամենայն ուստք՝ յոյս քո հատանի,
Թագաւոր զգոն ցիր ամբարշտաց,
Անբաղիր նոցուն ըստ ճիշդ առակաց:

Այլ աղ տրամադրեալ սով գաւազակցեր,
Անդ քեզ անվայել սուտ պատճառցեր,
Օհազարաւորս՝ յաքսորս վարեցեր,
Օտրոյ աղաղակս առ Տէր հասուցեր.

զահի: Կարծիս առեալ զնոցանէ Երբոյն՝ ծպտի 'ի տարազ սովակա-
նի ե՞րբնեալ առ նոսա զիշխոյն բազիւ զգուան ե ակնարկի հր-
ժան առեալ զահիճին սպանանէ զնոսա զիշխոյնմար անզկն առ գրամբ
զալտաթի նոցա ե զալտաթի նոյն նոցա զալտե յաքսուրն:

Ըրբայ իմաստուն ջիր ամբարշտաց,
Լըծաղիր նոցին ըստ ծիշդ սուակաց:
Տիպիչն յաղթկու զօրս յսաաջ վարէր,
Օքաղաքս առեալ զզօրսդ զերէր.
Օ՛Ղուքս զբղեշխս կալեալ ազատէր,
Ղարձի եւ զբղջման՝ քո միշտ սպասէր.
Այսր իմաստուն ջրումն ամբարշտաց,
Ընրաղիր նոցին ըստ ծիշդ սուակաց:
Պասքեւիչն հօօր՝ սիգալով ձեմէ,
Տայոց եւ կարսու զամբոցն աւերէ.
Ընդուստ հուպ ընդ հուպ ՚ի Աարին հասանէ,
Օ՛Ըսիայն բոլոր ահիւ սասանէ.
Թազաւոր զգօն ջիր ամբարշտաց,
Ընրաղիր նոցուն ըստ ծիշդ սուակաց:
Պանտոսին շաւիղ՝ շեւ եւս հարթեալ,
Լուր Ընդրիանու Պօլսոյ քեզ հասեալ.
Թէ՛ այսքան բղեաշխք զինեալ վաստակեալ,
Ետուն զերկրորդ զահդ անձնատուր եղեալ.
Ըրբայ իմաստուն ջրումն ամբարշտաց,
Լըծաղիր նոցին ըստ ծիշդ սուակաց:
Ընտի Ռեդոստուն՝ մինչ երեւեցաւ,
Ըհա զընփասան* զբօշ քո բացաւ.
Յօրմէ ազդ տաճկաց հրաժարեցաւ,
Որով ահ եւ նենդ նոցին յայանեցաւ.

*) Յարժա՛ զորպէսն Ռուսաց Տիպիչ և հաս՛ի Ռեատտուն (Թէքիբոսոյ) Մալմանն տաճկաց երաց զգրօշն, անուանեալ՝ Իշեպէ շեշէֆ, կամ անձաֆ լիշէֆ, որ նշանակէ՝ սրբազան զբօշ, զի է վերաբոս մուրեցուցչին նոցա Մահմետի: Զտֆոսան՝ է տառազարմութիւն սրբազան բառիս, հեղձութեամբ անգրաստեալ, զի սրբազան զայն ասէն՝ շեք հնար, վասնորց և զսփասան կոչեաց:

Ի.Գ.

Եւ կայսրն Ռուսաց Եկեղեցւոյն ։

Պատկեալ 'ի վերուստ՝ վայելուչ թագաւոր,
 'Նիկիոլայ Պաւլովիչ՝ հզօր կայսր լուսաւոր,
 Պատկեր Տեառն Եստուծոյ՝ ճշմարիտ դատաւոր,
 Բարեաց միշտ հովանի՝ խի չարեաց ահաւոր.
 Եզզ շայոց միաշունչ զքեզ առնեն փառաւոր.
 Թաչ կրկին յաղթութիւնդ եղիցի շնորհաւոր,
 Թաղ և պսակ կիսազնդին Ռուսաց շայոց,
 մանաւանդ շայոց ։

Եւս պատեաց զթշնամիս, մինչ զդրօշ քո բացեր,
 Օ, Պապեւիչ՝ զՏիպիչ, զօրապետ կարգեցեր.
 Եւրոյ Նէլլապայ մեծ փրկիչ կայուցեր,
 Լըրկոցունց զօրութեամբք՝ զվիշապս վանեցեր.
 Թաղ և պսակ կիսազնդին Ռուսաց շայոց,
 մանաւանդ շայոց ։

Տէր զղոյգ հասա բազուկս Տերութեանդ շնորհաց,
 Օ, Պապեւիչ՝ որով նախ՝ զշայատառն ազատեաց.
 Եւ ապա զփոքրն՝ Եօիս նուսձեաց,
 Օ, ահարկու զօրութիւն բղեշխից խորտակեաց.
 Թաղ և պսակ կիսազնդին Ռուսաց շայոց,
 մանաւանդ շայոց ։

Կատարեալ խնատիւք՝ Տիպիչ քաջ զօրավար,
 Օ, անհետ լեռան Նէլլապայ՝ արահետ ուհ աբար.
 Կիսամահ բնակչաց՝ լինէր յոյս կենարար,
 Միշտ յաղթէր միշտ մնայր գտանիլ հաշտարար.
 Թաղ և պսակ կիսազնդին Ռուսաց շայոց,
 մանաւանդ շայոց ։

Ընուն Վո մեծութեան՝ ընդ որոսոս բարձրացաւ,
Մինչ Տիպիչ մեծագորն յԱտրննէ մերձեցաւ .
Ընդ առման քաղաքին սիրոս Տաճկին ճմլեցաւ,
Բարձրաձայն քարոզեաց թէ Պուլթան յաղթեցաւ .
Թապ և սրակ կիսագնդին Ռուսաց շայրոց,
մանաւանդ շայրոց :

Վմանեալ Արարոսի՝ սրբութեանց նորոզչի,
Ընտերունչ զերեւոց՝ Երամեանց ազատչի .
Վս մեծին Պետրոսի՝ նոր զահիւղ կառուցչի,
Ըշխարհիս լուստուրի՝ շայկազանց նոր փրկչի .
Թապ և սրակ կիսագնդին Ռուսաց շայրոց,
մանաւանդ շայրոց :

Ռրախ Ըն ազդ Յունաց՝ ՚ի լծոց զերծ գտեալ,
Որ էին հարկատու և ստրուկ նուաճեալ .
Ըրդ շիւղատ կողմնապետ ճոխ կղզեաց աէր եղեալ,
Ղահութիւն տան վեհիւղ՝ զիտելով ՚ի Չէնջ լեալ .
Թապ և սրակ կիսագնդին Ռուսաց շայրոց,
մանաւանդ շայրոց :

Սկայ է Պարաոթ՝ չէ լեզու նենդաւոր,
Տէր մեր է նախ Ետտուած՝ թագաւորն երկնաւոր,
Եպա կայսրն Վիկոլայ՝ մեծ պաշտպան երկրաւոր,
Ընդ որոց հովանեա՝ ապաստան կամաւոր .
Ըղօթեմք փայելեմք ՚ի շնորհս փառաւոր,
Թապ և սրակ կիսագնդին Ռուսաց շայրոց,
մանաւանդ շայրոց :

Ի գլխատաւս սորին ընթեոնանի մակունուն երգողին՝
դարձել :

ԻԷ

Յաղագրութիւնս սրբոյ Լսմանքի :

Արքայ լուսոյն անկեղ բնութեան .

Չօսողեալ 'ի սիրտ կայսերութեան ,

Եւրոյ զսէր զբէժինգրութեան .

Ընդդէմ Պարսկին եղեռնութեան ,

Սպաս կալեալ յառաջ մատեայց .

Եզդին իմ տալ ձայն աւետեաց ,

Եւէք տեսէք՝ զլոյս տունջեան .

Փախեաւ զիշերն՝ հին մթութեան ,

Սերձ էր Պարսից՝ օր կորստեան .

Յաւել զզորձ՝ յիմարութեան ,

Սպաս կալեալ յառաջ մատեայց .

Եզդին իմ տալ ձայն աւետեաց :

Բամից Հայոց մեծ բաղմութեան .

Ներքոյ դանից չար բռնութեան ,

Յաւտ բողբ հեղման արեան .

Հասին յունկս արդարութեան ,

Սպաս կալեալ յառաջ մատեայց .

Եզդին իմ տալ ձայն աւետեաց :

Ուն ոսկի էր 'ի բաղման .

Սրբոյ զահին Եստուածիջեան ,

Որով զարթոյց Եստուածն բան ,

Օկայսն իւր 'ի գառաստան ,

Սպաս կալեալ յառաջ մատեայց .

Եզդին իմ տալ ձայն աւետեաց :

Սպառաջ յարեաւ դէմ բռնութեան .

Ներկողայոս քաջ Պողոսեան ,

Թագ և պարծանք արքայութեան,
Տէր և փրկիչ Արամաշնեան.
Սպաս կալեալ յառաջ մատեայց,
Ազգին իմ տալ ձայն աւետեաց:

Լացաւ գրոշիւ՝ խաչելութեան.

Մուտ յասպարէզ վրէժառութեան,

Սանեաց զինու արիութեան.

Օխուժան Պարսկին խռովութեան,

Սպաս կալեալ յառաջ մատեայց.

Ազգին իմ տալ ձայն աւետեաց:

Իչր այս մեծ գործ քաջ յազմութեան.

Պատու ըսցից՝ ողբերգութեան,

Սեհին Հայրց Սրբազնութեան.

Որ կայր յաչէ՛ ի փախտեան,

Օղեցեալ զքուրձ սյրիութեան.

Ի խուզ Հաղբատայ ներ ճղնութեան,

Սպաս կալեալ յառաջ մատեայց.

Ազգին իմ տալ ձայն աւետեաց:

Յայտ առնեն գլխատառք երգոյս զանուն երգարանին
Սեր-Նէ:

ԻԲ

Սիրով սուրբ հոգւոյն՝ կապակցեալ նոր Կախիջե-
ւանցիք .

Սրտիք եռանդուն՝ միտքան եւ բարեկեցիկք,
Ընդիւ իշխանք՝ անուամբք, արդեամբք եւ յառ-
կութեամբք .

Ըտնակալք՝ իրաւարանք եւ անաչառք,
Սաճառականք եւ սոսկականք ծերք եւ աղայք .
Հարք եւ եղբարք՝ քորք իմ եւ մարք դուք
հաւասարք :

Ես եմ թարգմանիչ պատդամաց եւ նոր աւետեաց .
Բարեկենդանին, որ ձեզ յայտնել՝ ինձ հրամայեաց,
Ըսէ հասի առ ձեզ ահա՝ ըստ սուրհանդակի .
Բայց շեշտակի դատնալ խորհիմ՝ ուստի եկի,
Ըստ օրինակի կոչեալ հոգւոց մարդկան աղցի .
Որ փափագի թռչիլ յերկինս յանկարծակի :

Բոպեք հասանուտք տուան ձեզ առ դարձոց բարեաց .
Ընեւէ քաջ հմուտ մթերելոյ զբոտու զարդեանց,
Բայց ձօնեցան ձեզ սոյն առուրք խորհրդական .
Նշան ծննդեան նորոց մանկան Բարեկենդան,
Չորմէ մարդկան խորհիլ սրտական է եւ արժան .
Օր եւ մահուան Բակըխորանն է յոյժ նման :

Օրէն է ուրեմն նոյն խորհրդով սկիզբն առնել .
Ընցնիւր ումեմն զտուն սեղին սրբել մարբել,
Օղղղականս կոչել պարտ է ՚ի բնակարանս .
Օբարեկամս հրաւիրել ՚ի իրախճանս,
Օտարականս նաեւ զաղքատս ՚ի ձեր սեղանս .
Օր բարեկենդանս լիցի Տեան հաճոյականս :

Բարի է Աշահնին ¹⁾ զինի սուփին ²⁾ փորը ինչ ուտել.

Ղալխայն Աքշիլին եւ Պօրանին անուշ անել,

Ղեր Խաշխանյն՝ Վիֆտէ Ղապլուն յետոյ

տալնայն.

Վէպաոյ ³⁾ Պիրեան, սոգ, բաղ, կօտել ⁴⁾ ընդ

սալաթայն ⁵⁾.

Ինձէ Մանձայն, Փլաւ խորտիկ Ֆիլան Ֆիլան.

Թողէք Խիթման ⁶⁾ Պալլիս չորպայն եւ տապակայն :

Ահա ժամանակ բանալ զփե չաթ ⁷⁾ բօթ լիպից ⁸⁾.

Անուլ զձաշակ 'ի յբնակեաց զանազանից,

'Նախ՝ ըզ Տօնցիին տակաւ բմակել եւ Մորտոկքին.

Չքրքրմքին, Վիժօոոցքին եւ Արնցքին,

Չ Վնկերպքին զՇամգանդքին եւ Վանթուոսքին.

Չ Վրայրոսքին եւ մին մին թաս Վուժանտարքին :

Խանարհ պաշտօնեայս խորհիմ՝ աստէն նոր խորհօւրդ
տալ .

Ան է 'ի ներկայս զՎազերու նիզամն տալ,

Չ թամպուոն ամէք զՎեմանէն եւ զԹէֆն հարէք.

Վանթուո հնչէք եւ զՖիլէյօանէն փչեցէք,

Լաւ պարեցէք եւ զէմ առ զէմ կարաւեցէք.

Տաղ երգեցէք եւ ոտոտամամբ ծափս հարէք :

Օտաոսյ եմ տեարցդ բաւական է սյաքան բախճան.

Պատշաճ է մեծարցդ սեղանայն ձեր տալ զվախճան,

1). Варенное мясо—եփեալ փո .

2). Суть .

3). բարբաթած—шницлет .

4). չորկահաւ.—паштет .

5). Салат—եղերգ .

6). Ճրայալըյն Չտակի կ՞ ձնդեան փրխտոսի .

7). Печать—կնիք .

8). Бутылка—շիշ .

Ուտիքն էանց սրբիչ մտքրիչ մեծ պահչքն եհաս.
Ըհա Ըտուտած զԸդամն ներբուտտ սրտաքս վարնց,
Որ եւ ելաց վանն սյն մահուտմբ իւրով փրկեաց.
Լացցուք եւ մեք զի յարութեամբն հասցուք
փառաց:

Վիստատար սորին յոգին զայս անուն՝ Սերգէի Ի. Զ.
վերջին տարբն խ. Ծ. նշանակին իմարն շատայ.

Այլոց Մարգար Խոջենց Չմիւռնացի երեւիքի և գիտնական Հայկազն 'ի 1807 ամի յորինեաց զԵղեշիկ և գիտնասոյից ստանաւոր* սակս այլայլութեան ժամանակի և փոփոխութեան բարուց և վարուց մարդկան, որոյ խրաբանչիւր սանց վերջին տողքն յանդէին բայիս շինաց, Այս չափարեւրական քերթուած տարածեցաւ ամենայն ուրեք և յամենեցունց բնկալեալ եղև սիրով և գոյութեամբ. մինչ եհաս և 'ի Տփլիսս, ուր էր յայնժամ Աերովբէ վարժապետն Պատկանեան՝ բարեկամք ոմանք իմասնաձեցին զԱերովբէ գրել առ այն զյարմար պատասխանի և նա 'ի խնդրոյ նոցին գրև անդէն բան առ բան, և զի 'ի ծոյր վերջին տողից քերթուածոյ Չմիւռնացոյն բնկեանանիւր՝ շինաց, սորոյս բնոյ հակառակն վերջանային՝ Մնաց և զոր ինչ Խոջենցն ասէր՝ սա գրեթէ անգէր զընդդէմն. Մինչ բնկեցան և զայս բան Աերովբէ՝ ամենեքին սրանչացան բնոյ իմաստուն և քաջ պատասխանի նորին. Իսկ Չմիւռնացին Խոջենց՝ ոյգ պատմեն ժամանակակիցք այնչափ սիրացաւ բնոյ այն մինչև առ խնդրութեան յարասր լուծանիլ՝ լրիւ չափ տալով իրաւունս հանձարոյ և մտաց իւրոյ ակոյննի, որ քաջ իմն գիտաց 'ի սղլքար մտանել բնոյ նմա 'ի բանասիրականն աստարիզի. Այր սակս ասա 'ի միասն բնոյ գրուածոց Աերովբէի եղեալ լինին և Չմիւռնացոյն բանք, զորով անմարթ էր զանց առնել, քանզի մին առանց միւսոյն անհասկանալի իմն է և որ բնկեցցի զպատասխանի Աերովբէի՝ անդէն առաջ 'ի աչաց ունիցի և գրան Չմիւռնացոյն առ բարիւրք 'ի միտ առնուլ զիմաստ գրուածոցն. Երգարև մեծի ու չաղրութեան արժանի են գրուածք երկարանչիւրոց.

*) Գիտնական Յակոբ պատրիարքն կոստանդնուպոլսեցի մեկտուածաւ Նալեան յորինեալ էր նախ քան զՄարգար Խոջենցն՝ զոչոյտի ինչ ստանաւոր, զորոյ որինակն ասա ակտի եւ առ բարձրագոտի Եփրեմ Խոջակիւր վարդապետի Աթմեան և Ապետի. սրով էրեւի, զի Մարգար Խոջենցն գիտաստ ներկայ քերթուածոյն առեալ է ակտի կամ թէ գրուած վերջնոյն՝ զԵղեշիկ և կարբ մեթ նմանութիւն է տալեոյն՝ քով ինչ մշակեալ.

Մարգարայ Խաջէնի Օգիտանացոյ:

Երբ, անձն խմ մեկուսացիր.
'Ի բազմութեանց այս հեռացիր,
Օ, ի ժամանակն է այլայլեալ.
Օ, աւ բարեկամ որ չմնաց:

Ընցնիւր անձին օգնել ջանայ.
Ինձն ընկերին ոչ որ բառնայ,
Սասն Եստուծոյ յումբէ: յոք.
'Սպաստարար որ չմնաց:

Եղբայր եղբօր վիճարանի.
Իբր օտարի ընդդէմ գինի,
Ընկեր զընկեր դաւաճանէ.
Եղբայրասէր որ չմնաց:

Ըմենայն որ ջանայ զրիկել.
Իբրու զօձն այն խար արկանել,
Սասն այն 'ի սիրա և 'ի լեզու.
Ստուգարան որ չմնաց:

Եղբաոք հպարտք՝ ձերք ձակաճանք.
Իսկ մեծատունք են ստարանք,
Յումմէ յուսաս՝ դու բարութիւն.
Օ, ի երկիւղած որ չմնաց:

Անբո՛քէ շարժապէտի պարտապիտանի մայն :

Ով մեծ իմաստ է՞ր երկնչիս,
'Ի մարդկանէ ընդէ՞ր փախչիս,
Քամանակն է կշիռ կենաց.
Այլայլութիւնն 'ի մեզ մնաց :

Պարցէ գացի որ թերամիս.
'Ի դործ այլոց յօժարամիս,
Որոց շահող զինքն սուժող.
Ահա միայն անձն իմ մնաց :

Յեւրոպ այդ սէր ո՛չ գասնի.
Հազիւ գորդի հայր ընդունի,
Եօթն եղբարց իւրովք 'ի ճաշ.
Իտղմեւ 'ի գիւղս հայոց մնաց :

Իբր 'ի բազումս յատուկ է այն.
Այլ չնն զրկողք ամենեքեան,
Ապա յայնս յորս է հողին.
Ճշմարտութիւն բանից մնաց :

Այն մոլութիւնք չնն սեպհական.
Խղճի՞ ծերոց եւ մեծատան,
Սե՛ծ մեղապարտն թէպէտ ես եմ.
Այլ Տեառն երկիւղ 'ի յորովս մնաց :

Մարգարայ Խաջէնց :

Ա՛ւճառականք են խարդախողք .
Երուեստաւորք խարդաւանողք,
Ե՛ննդիւ խարել Զանան միմեանց .
Ուղղահաշիւ որ չմնաց :

Խոզառ բարձեալ են իրաւունք .
Օրկանք տիրեալ ամէն կողմունք,
Ի՛ մեծամեծս եւ առ սարուկս .
Երդարադատ որ չմնաց :

Մ՛անք ամենից 'ի ներկայիս .
Այլ լճութեան հող աշխարհիս,
Իսկ վանն աւուրց հանդերձեւոց .
Ե՛մբ հողածոյ որ չմնաց :

Ո՛մն 'ի զնեւ' ոմն 'ի փորձեւ .
Եւ սղերդ ոմն 'ի կին ածեւ,
Ի՛ կոչն ընթրեաց արքայութեան .
Ուղեորեալ որ չմնաց :

Փարթամք խնջոյս են զբաղեալ .
Եւ 'ի զբոսանս են սրբապեալ,
Սարօտեւոց փշուր հացի .
Մատակարար որ չմնաց :

Սէրօքէ Աւարճադէրէ:

Աղահալթեանն են նշմարանք,
Ամենքեան չեն խարդաւանք,
'Ի բարեպաշտս և յերկիւղածս,
Հաշիւն միշտ ուղիղ մնաց:

Հազարացւոյն է խակ բարձրեալ,
Վասն Պարակին բնաւ մերացեալ,
Այլ 'ի Պարօլս և 'ի Ռուսլս,
Արդարութեան մասն մնաց:

Սանան շահիլ և զտուն պահել,
Ոչ կարօտիւ և հաւաչել,
Ապա այնու չեմք կորուսեալ,
Այլ փրկութեան մեծ յոյս մնաց:

'Ի կռմանէ հրաժեշտ տան,
Որք հանդոյն ինձ զբաղեալ կան,
Այլ ոչ համայնք, զի աւանիկ,
'Ի Պետրբուրկ ոմն * մնաց:

Ուր արդարեւ են շարխեալ,
'Ի պարերգուս զողիս մաշեալ,
Սակայն յազգս, ուր են հաւաղք,
Տուրք աղքատաց հաստատ մնաց:

*) Ազնարկէ 'ի Մարգար Խոփեան:

Մատուցող Խնայող:

Շրթանք կիցին պատակելոց .
Քե բմա աստղոյ ծարաւելոց ,
Օճաղիս մատին ջուր զտուխեանս .
Մատուցողդ որ չմնաց :

Օտար և մերկ փոյր անկելոց .
Լը անտերունչ բանտարկելոց ,
Օգեցուցիչ և սցեկու .
Նի բաժողով որ չմնաց :

Նօտր յանագաստս ցրիս անկալք .
Լը ՚ի լեբինս են մելքեալք ,
Արկին փարախ ժողովելոց .
Նոգարարձա որ չմնաց :

Նոյիք փութան զտարն խոզել .
Օտանիր և զկաթ հոգանուակ ,
Ի գալ զպոյն՝ լոց փտարոց .
Նակուն զխոց որ չմնաց :

Սերսէի Հարձակոյթի :

Անհնար է մերձ անդ լինել .
Պատահելոց ջրով օղնել ,
Որովհետեւ վիհն է ընդ մեջ .
Կոր ախան միայն նսրատ մնաց :

Որք ժլատք են անխոյժ տանն .
Այլ ողորմածք միշտ որնեն ,
Գաղտ այց տանել 'ի քաղաքս .
Եւ 'ի փնսս տմնս մնաց :

Այլ չէ հնար 'ի մարդկանէ .
Խօսիլն խկ ընդունայն է ,
Աննել զմեզ օրսէս էսքն .
Աքան չելեաց Տեառն մնաց : *

Օսարն սունուն ըստ օրինի .
Եւ զայլն 'ի տիղ սասանորդի ,
Են որք հսկեն անքուն ախամբ .
Այլ այժմ այնպէս զայլ շմաց :

* Գուցե ակն արկն յայս բան Սողեմոնն : Եւ արար զմեզ և ոչ մեր
Եւր ժողովուրդ և խաչն արտաբ նորս :

Մարգարայ Խաչիկի:

Լանահալք են Ասթուղիկոյք .
Աարդավաճառք եպիսկոպոսք,
Ընչամատոյց կղերիկոյք .
Իսկ կարգասօր որ շնաց:

Մեք ժողովուրդք թերահաւատք
Եւ ուսուցիչք իբր անհաւատք,
Սարձու կալեալ են քահանայք .
Հողերինդ իբ որ շնաց:

Եկեղեցիք լեալ են խանութք .
Ուր փան արդեսնց դան ժամերդոք,
Բառնիլ դրամնց փակին մատուներ .
Չբի սրչատց որ շնաց:

Շխօն ընկերի ականն ստեմ .
Եւ դիմ գերանն սչ տեսանեմ,
Ընտել զորով նախ քարընկեց .
Ինեւ այլոց որ շնաց:

Աւերբիւն Լաւթապետի :

Ան մեզք միայն Վառիժէ Էր այն .
Վարդապետաճառն ոչ ամենայն ,
Լաւրոյ ջարի Տէրն է քննիչ .
Վաճանայն մեզ մեծ յոյս մնաց :

Այն մեզ թէ եմք թերահաւատք .
Համայն մարդիչք շնն անհաւատք ,
Արդեամբք պարտին կեալ քաճանայք .
Թիւր դատաստանն 'ի մեզ մնաց :

Պանծանախն վաղբաջ խկ կայր .
Յորում այրին հանդիսանայր ,
Ողորմութեան բարձր 'ի դուխ
Յատենի անդ պարծանք մնաց :

Պերանակիր տին ես եմ .
Լինել քարձիգն ոչ ամաչեմ ,
Են որք դշխուղ խկն ոչ կրեն .
Լայց համբաւն այնպէս մնաց :

Մարգարայ Խոջեանց :

Ըմենայն որ պանծայ անձին,
Ընչն իմաստուն զող ստանձին,
Սան այն զխնաս սրբոց զբեանց,
Ներ վերձանող որ շինաց :

Սին զխառթեամբ ազէտք փայլին,
Ըն անասամբ նոցա զմոյլին,
Սորբ զխառթիւնն ենթ զբուանու,
Ի յոյս անող որ շինաց :

Շարաստք յինորբ յառաջանան,
Փառք է'աստիճան բարձր ստանան,
Իսկ արբ զխառնք, զսլով ազբաստք,
Յարդող նոցա որ շինաց :

Մեծք զփորանո սրճամարճին,
Փորանք զմեծս միշտ եպերեն,
Մինն ստաճակ՝ մի ան անխիղճ,
Ղաստարատկ որ շինաց :

Ըրխաստարդք են վասշուէրք,
Մանկունք զարուս յոյժ անուէրք,
Իսկ յալեորս ժամանակիս,
Օտեր ողջախոճ որ շինաց :

Տերն է բախշա, ճատայն պերբղ,
Շայրն է ճիշտ, որդին յոյժ նենգ,
Մինն անասակի կին անպարկեշտ,
Իտրեկրան որ շինաց :

Սերքէկէ Հարժապիտի :

Աշրանի թէ շիցի պարծանք,
Կամ զեղբօրնն թիւր բամբասանք,
Խօկ սուրբ գրոյն խնասիրց,
Սեկնու թիւնն յոյանի մնաց :

Ի մեզ փոքր են ներհուն գիտունք,
Խնաստակքն երեւին բունք,
Խօկ բացատրիչ սուրբ գիտու թեան,
Օ միւսնացի * սին մնաց :

Չաղքատն շէն ասնէ Աստուած,
Այբարդարձն նոյն խնայուած,
Ան խնասանոց թէ եւ անխնչ,
Յարգամտոյց մի տեղ մնաց :

Մեծք զփոքունն նախ շահեցեն,
Այս զպատիւ պահանջեցեն,
Ռմանց գորով մէս կամ անխիղճ,
Աստ անունն հանուրց մնաց :

Ըաց փախիցուք յարանց շարաց,
Չհեա երթիցուք անձանց բարեաց,
Յայնժամ տեսցուք թէ յաշխարհի,
Աստրինի սրբան մնաց :

Անչակիցք յանխարզս բերին,
Ամ ոչ համայնք նոյն բարս ունին,
Այս յանցնիւր աստիճանի,
Պարկէ շու թիւնն բազում մնաց :

*) Ագնարէկ 'ի Մարգար Խաչենցի :

Մարգարայ Խօղենց :

Մարդն իւր պատիւ չխնանալով .
Եւ անանոց նմանեալ ,
Լսկ պատկերօք մարդ երևի
Իսկական մարդ որ չմնաց :

Համայն գլուխք 'ի ցառս անկան .
Եւ սիրաք ամէն հոգս ընկղմեալք ,
Ի ներբանէ ցդագաթման .
Ըսողջ անձամբ որ չմնաց :

Նեոխնք բաղումք են աշխարհի .
Մարդիկ եղևալ են ամեհի ,
Օր վարք և բարք նոցա յայտնի .
Երկրայութիւն քնչ չմնաց :

Ուստի Ըստուած է մեզ ցասեալ .
Պատիժ մեղաց մերոց հասեալ ,
Ընօրինաց հոյլք բազմացեալ .
Յամբեցար սէր չմնաց :

Ըզդ 'ի վերայ ազգի գիմեալ .
Գունդք զօրաց յաճախ կուտեալ .
Յամէն կողմանց մարտ արհաւրաց .
Խաղաղասէր աէր չմնաց :

Սուր, սով և մահ են պաշարեալ .
Եւ թանկութիւն բռնակալեալ ,
Նաև տարերք յեղափոխեալ .
Խաղաղ կենաց ծար չմնաց :

Սէրօքէ շարժողութիւնք:

Մարգարէի խորհուրդն այլ էր,
Ընդ Վիտղիննայ ընց ըզլապտեր,
Ըստ խնամանոյն այր կատարեալ.
Ի շաղարաց մինն մնաց:

Ըշխարհս է տուն փորձանաց,
Պատք հոգք տիրեն խորագիտաց,
Լա է տանիլ քան արանջել.
Օր ՚ի շօրէն մեր այն մնաց:

Սան միոյն տարակուսիմք.
Իւ առ Եստուած սպասինիմք,
Յորոյ միայն ողորմութիւն.
Երատանիլ մեզ սատ մնաց:

Եստուած շու հս է ցատուցեալ.
Սամ ըստ իրին զմեզ պատժեալ,
Չասաց բնաւոյ այլ թէ բազմաց.
Երա սուրբ սէր զեռ հս մնաց:

Եսդ ամենայն կատարեցաւ.
Ըշխարհ համայն աստանեցաւ,
Բայց արդ սփռիչ խաղաղութեան.
Ռուսաց մեծ Ասյսրն մնաց:

Եղիցին կամք Տեան օրհնեալ.
Օարդիս չիք մեր զսով տեսեալ,
Տարեբք երբեմն յեղաշրջին.
Բայց եզանափն նոյն մնաց:

Մարգարայ Խաչենց :

Ստան անցաւ որ սուտ կենցաղոյս .
Խղճուի Մարդար, մի տար քեզ յոյս,
Յիշես զբան Պօղոսին թէ .

Սպեւելու թիւն այլ չմնաց :

Օ որ ինչ զրեցի վանս Աստուծոյ .
Մի կարծէք սոսկ ասացուածոյ,
Օ ի քննեալ ձեր յայտ տեսանէք .
Ղշմարիտ էր, որ չմնաց :

Սերօքէ վարժապետի:

Օյոյս մեր սյսու արդ մի հասցուք.
Եւլըց տարազ վաս մի լիցուք,
Բան Պօղոսին չէ ընդունայն.
Այել լաւ թիւն հոգւոյն մնաց:

Բան ուրումն առայսա բերի.
Ճշմարտութիւնն ոչ գոյ յերկրի,
Եյդ բան սուտ է թի: Ճշմարիտ.
Ահ հարանի լուծումն մնաց:

Յ Ե Ն Կ

ՉԺՔՔԵՆԵԳՆՑ ԵՒ ՉՏԵՂԵՆՑ ԵՐԳՈՑ ՄԵՏՆԵԹ

Ը. Ի ՏՓԻԵՅ:

	ԸՎ.
Ընդհանրական	1793
Ի քարվանսա	1793
Սարկիկոյ ծա	1795
Լալով Սարկիս	1796
Սարսափելի }	1804
Սրահար }	
Ընդեր է }	
Սարսեցողի }	1805
Պաշտելի }	

Բ. ՉԵՍՏԵԼԻԵՆ:

Յայտան Սթալա	1810
Ի քարվանսա }	
Սահման անասն }	
Պեքանսիսի }	
Սիսիանի }	1811
Պեքանսիսի Նեքանսի }	
Գայիս Հայրապետ	1813
Ի Լուսոյ Սթալա	1820
Ի կանխայտ	1824
Օր շարքիսա	1826

Գ. Ի ՆՐԻ ՆԵԼԻԻՋԵԼԻԵՆ:

Յուրի	1829
Սիրոյ լուսոյն }	1830
Պանկուտ	
Սիրով սար	

